
להיות לכתחילה בחנוכה

לכתחילה

הלכות חנוכה למהדרין

מכון "יסודות"
כסלו ה'תשפ"ד
ישראל

מבון "יסודות"
סמטת אפרים 11 בני ברק
© 0527632386

כל הזכויות שמורות
All rights reserved
Printed in Israel

למעוניינים בקבלת הקונטרס ניתן לפנות במייל:
lecatchila94@gmail.com
(לכתוב בשורת הנושא "לכתחילה חנוכה")

המעונין להשתתף בהדפסת הקונטרס
וכן המעונין לסייע בהפצת הקונטרס במקום מגוריו.
ניתן לפנות למס' פלא'. 053-317-2129

נתרם לזיכוי הרבים להרבות כבוד שמיים

נ.ב. ניתן להשיג את ספרי המבון
בחנויות הספרים המובחרות

יוצא לאור בסיוע ארגון מתעלים -
הפצת לימוד המוסר בישיבות ובכוללים

ספרי 'לכתחילה' שיצאו לאור עד עתה:

— מידות ועבודת ה' —

- עבודת ה'.
- יסודות האמונה. מעמד הר סיני.
- אמונה. בטחון.
- השגחה פרטית. קרבת אלוקים.
- כיסופין. דביקות בה'.
- תיקון המידות.
- שמירת הלשון.
- בין אדם לחבירו - סור מרע.
- בין אדם לחבירו - עשה טוב.
- תלמוד תורה.
- דרך הלימוד. דרך העליה.
- מ"ח קניני התורה.
- פסגות - תורה ומצוות.

— אורח חיים —

- הנהגת הבוקר. ציצית ותפילין.
- תפילה.
- ברכות. סעודה.
- שבת הנהגת היום.
- שבת מלאכות ומוקצה.

— מועדים —

- אלול וראש השנה.
- עשרת ימי תשובה. יום הכיפורים.
- חג הסוכות ושמחת תורה.
- סוכה וארבעת המינים.
- חנוכה וחודש כסלו.
- פורים וחודש אדר.
- פסח וחודש ניסן.
- ליל הסדר.

ספרים נוספים בהוצאת המכון:

סדרת מרפסין איגרי / סדרת יסודות התלמוד
סדרת תתקבל / הפלא ופלא / עצה ותושיה
המקדש וקדשיו.

הסכמות הרבנים הגאונים

(לפי סדר א–ב)

הגאון רבי **בן ציון אבא־שאול** זצ״ל
הגאון רבי **שלמה זלמן אויערבאך** זצ״ל
הגאון רבי **יוסף שלום אלישיב** זצ״ל
הגאון רבי **שמחה זיסל ברוידא** זצ״ל
הגאון רבי **ישראל משה דושינסקי** זצ״ל
הגאון רבי **דוד הורביץ** זצ״ל
הגאון רבי **צבי אלימלך הלברשטאם** שליט״א
(האדמו״ר מצאנז)
הגאון רבי **שמואל הלוי ואזנר** זצ״ל
הגאון רבי **יעקב בצלאל זולטי** זצ״ל
הגאון רבי **עובדיה יוסף** זצ״ל
הגאון רבי **מיכל פיינשטיין** זצ״ל
הגאון רבי **משה פיינשטיין** זצ״ל
הגאון רבי **ישראל יעקב פישר** זצ״ל
הגאון רבי **משה אריה פריינד** זצ״ל
הגאון רבי **חיים קנייבסקי** זצ״ל
הגאון רבי **נסים קרליץ** זצ״ל
הגאון רבי **בנימין רבינוביץ** זצ״ל
הגאון רבי **אהרון לייב שטיינמן** זצ״ל
הגאון רבי **חיים פנחס שיינברג** זצ״ל
הגאון רבי **משה שמואל שפירא** זצ״ל

כבר נדפסו בשאר ספרי מכון ״יסודות״

תדפיס מתוך הספר

״לכתחילה״ השלם

ספר
לכתחילה

חנוכה

פרק א

ימים טובים

א. במצות חנוכה ניכרת גדלותם העצומה וכוחם הרב של חז"ל, שהפכו את ימי החנוכה מימים רגילים ו'עשאום לימים טובים בהלל והודאה'[1].

ב. בשמונת ימי החנוכה יש תוספת קדושה, הרבה יותר מבשאר ימי החול[2].

ג. ב'סדר היום'[3] מובא: 'וענין מצות חנוכה זו – אל תהי קלה בעיניך מפני שהיא מדברי סופרים, כי היא מן הגדולות והנוראות'.

---

1. כמבואר במסכת שבת (כא, ב). ראה הליכות והנהגות להגר"מ שטרנבוך (בהקדמה) שעפי"ז מתיישבות קושיות רבות.
2. אמנם אין מדרגתם שווה למדרגת הקדושה של שבתות וימים טובים וראשי חודשים. שער הכוונות לאריז"ל (ריש חנוכה).
3. סדר חנוכה.

ד. מצות חנוכה נחשבת 'כשל תורה', יותר מכל מצוות דרבנן, למרות שהיא מצוה מדרבנן[4].

ה. לדעת ה'חתם סופר'[5] – 'קביעת מועד ביום עשיית נס הוא מדאורייתא[6]; ולפי זה, ימי חנוכה דאורייתא הם, והעובר ואינו עושה שום זכר לימי חנוכה – עובר על מצות עשה דאורייתא'[7].

ו. ב'זוהר' הקדוש מבואר, כי ימי החנוכה נקראים 'מועד' ו'רגל' כשאר המועדים[8], ונכללים בפסוק 'אלה הם מועדי'[9].

---

4. רש"י (ר"ה, יח, ב, ד"ה דמפרסם ניסא).
5. שו"ת חת"ס (יו"ד סרל"ג). ראה רמב"ן (תחילת פרשת בהעלותך) שימי חנוכה רמוזים בתורה.
6. 'אך מה לעשות בהם, אם לשלוח מנות, או להדליק נרות, או לעשות זכר אחר - זהו מדרבנן'.
7. ראה עמק שאלה (סכ"ו א"א), שו"ת בית לוי (או"ח ס"ד) וליקוטי הערות על החת"ס (שם).
8. זוהר חדש תיקוני הזוהר (דף קיג, ב). וכ"מ בשער הכוונות לאריז"ל (ענין חנוכה דרוש א).
9. שלושת הרגלים נקראים: 'מועדי ה'' ו'מקראי קודש', ואילו ראש השנה, חנוכה ופורים - נקראים: 'אלה הם מועדי'. יסוד ושורש העבודה (שער המפקד פ"א), בשם 'תיקונים שבזוהר' (חדש דף עב). בסוף פרשת המועדים (ויקרא כד, ב) נאמר: 'ויקחו אליך שמן זית זך', ומתוך שהתורה כתבה פסוק זה יחד עם שאר המועדים - נמצאנו למדים שהימים שבהם מדליקים נרות על פתחי הבתים הם בכלל המועדים. תקו"ז חדש (עב, ג); מחזור ויטרי (הלכות חנוכה). וכ"מ במגילת אנטיוכוס: 'לעשות שמונת

ימי שמחה

ז. ברמב"ם[10] מבואר, שימי החנוכה הם 'ימי שמחה' - 'ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו ימי שמחה', 'ויש להראות בהם ששון ושמחה על כל הטוב שעשה עמנו אלוקינו בימים אלו'[11].

ח. הואיל וימי חנוכה הם ימי שמחה, לכן מי שיש לו דין עם גוי בימי החנוכה - ידון עמו, כדין חודש אדר[12].

ימי הלל והודאה

ט. לכל חג יש תפקיד. התפקיד של חנוכה הוא אחד ויחיד - 'להודות ולהלל'[13].

י. בימי החנוכה אנו מודים לה' על הנסים שנעשו לאבותינו על ידי הכהנים מבית חשמונאי, והם: א. נס השמן; ב. נס הנצחון.

ימים האלה ימי משתה ושמחה, כימי מועדים הכתובים בתורה, ולהדליק בהם נרות'. אולם ראה שו"ת הרשב"א (ח"א סתרצ"ט) ורמ"א (או"ח סתק"ע, א), שבנדרים, שהולכים בהם אחר לשון בני אדם, אין חנוכה בכלל מועדים וימים טובים.

10. פ"ג מהלכות חנוכה ה"ג.

11. לשון סדר היום.

12. הגר"ח קניבסקי (בנתיבות ההלכה חנוכה עמ' 220).

13. הגר"נ וואכטפויגל (לקט רשימות חנוכה).

בימים אלו גם נגמרה מלאכת המשכן[14] וחנכו את ההיכל בבית שני[15].

יא. עיקר חיוב הודאה על הנס בחנוכה - הוא מן התורה. וכן החובה לעשות בחנוכה זכר לנס - היא מן התורה[16].

יב. בכוח ההודאה וההלל בימים אלו - נעשית בשעת הדלקת הנרות עת רצון במרומים, ומידת הדין מתבטלת ומתעוררת מידת הרחמים[17].

יג. הרוצה לנצל את מעלת ימי החנוכה - ירבה להודות ולהלל על ניסי העבר וההווה[18].

---

14. ראה מד"ר (שמות פרשה נב פסקא ב, ובמדבר פרשה יג פסקא ד).

15. ראה חגי (ב, יח).

16. ורק פרטי הדינים מה לעשות בהם - הם מדרבנן. שו"ת חת"ס (יו"ד סוס"י רלג). נמצא - לדעה זו - כי מי שעובר ואינו עושה זכר לנס, עובר על מצות עשה דאורייתא. מאידך, לדעת הנצי"ב (העמק שאלה פר' וישלח פכ"ו) - אין חיוב מה"ת לעשות זכר לנס.

17. רבי חיים פלאג'י (רפואה וחיים עא).

18. שם.

פרק ב

הכנה לימי החנוכה

א. הנסיון מורה, כי העושה מצוה בפתע פתאום, ללא הכנה ראויה – אין המצוה מתקיימת כראוי, 'ודבר זה כבר נבחן בנסיון'[1].

ב. אדם שמכין את עצמו למצוה – נקרא 'שומר מצוה', ומלבד מה שמקיים בזה 'היכון לקראת אלוקיך ישראל', מובטח לו ש'לא ידע דבר רע', שנאמר: 'שומר מצוה לא ידע דבר רע'[2].

ג. הרוצה לקבל את הארתם והשפעתם של ימי החנוכה 'במידה גדולה, טובה ומרובה', ולזכות לקיים את מצוות הימים הנשגבים כדת וכהלכה – יקדים לבקש ולהתפלל על כך קודם ימי החנוכה[3].

ד. ככל שאדם יכין את עצמו להדלקת הנרות ולשאר המצוות הנוהגות בחנוכה – כן תרבה, תגדל ותתעצם הקדושה השורה על האדם בקיום המצוות[4].

---

1. חיי אדם (כלל סח).
2. חיי אדם (כלל סח).
3. 'וכן נהגו גדולי ישראל וגאוני הדורות - להתפלל ולבקש על כך הרבה זמן קודם, ולכן זכו שיתקבלו תפילתם, כי הדבר היה בנפשם לקיים מצוות ה' ורצון קדשו'. הגר"ח ברים (מרבה חיים).
4. הנצי"ב מוואלז'ין (העמק דבר שמות יט, ב, ודברים יז, יח).

לימוד הלכות חנוכה לפני חנוכה

ה. קיימת מעלה גדולה ללמוד הלכות חנוכה לפני חנוכה, ויש בזה הכנה דרבה לימי החנוכה[5].

ו. חסידים ואנשי מעשה מקפידים להתחיל ללמוד הלכות חנוכה שבוע ימים קודם חנוכה[6].

---

5. ראה של"ה (מסכת שבועות פרק נר מצוה סצ"ז).
6. חנוכה בציון (פ"א ס"ב).

פרק ג

הרגיל וזהיר בנר חנוכה

א. הרגיל וזהיר בנר חנוכה – 'הויין ליה בנים תלמידי חכמים'[1], ואף הוא בעצמו יזכה לתורה[2].

ב. לדעת רבי יצחק סגי נהור (בן הראב"ד) בשם אליהו הנביא[3] – הבטחת חז"ל 'הויין ליה בנים תלמידי חכמים' מתייחסת לזהירות בכל פרטי המצוה: איכות השמן והפתילות, המנורה, זמן ההדלקה, מקום ההדלקה.

ג. לדעת המאירי[4] – הזהירות הנדרשת כדי לזכות לבנים תלמידי חכמים היא: להדליק נרות חנוכה דרך 'חיבוב מצוה', בשמחה, ומתוך 'הערה מפורסמת'.

ד. לדעת הפלא יועץ[5] – הזהירות הנדרשת היא: להדליק במנורה ובכוסיות מכובדות, יפות ונקיות, ובשמן זית.

---

1. שבת (כג, ב). רבי יצחק סגי נהור, בן הראב"ד (קונטרס 'סוד הדלקת נרות חנוכה') תמה: כיצד אמרו שכל הזהיר בנר חנוכה הויין ליה בנים ת"ח, והרי רבים מדליקים נר חנוכה, ואין רובם זוכים לבנים ת"ח? ומסיק, שרק מיעוטא דמיעוטא זהירים להדליק נר חנוכה לכל פרטי המצוה ודקדוקיה, ובכח סגולת המצוה בשלימות זוכים לבנים תלמידי חכמים.
2. לבוש (סתרע"א ס"א).
3. קונטרס 'סוד הדלקת נרות חנוכה'.
4. שבת (כג, ב).
5. ח"ב, ערך נר שבת ונר חנוכה. וכ"מ בראש יוסף (שבת כג, ב) ובפמ"ג (סרס"ג א"א סק"א).

ה. לדעת רבנו יונה[6] – הזהירות הנדרשת כדי לזכות לבנים תלמידי חכמים היא: להדליק בזמן המדוייק.

ו. לדעת רבנו פרחיה ב"ר נסים[7] – הזהירות הנדרשת היא: להניח 'שמן רב כדי הראוי לו' ולהדליק בזמן.

ז. לדעת מנורת המאור[8] – הזהירות הנדרשת היא: להדליק 'לשמה', לשם שמים, כדי לפרסם את הנס ולהודות לה' על הנס, ולא לשום מטרה אחרת.

ח. לדעת החיד"א[9] – 'הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים' פירושו: להרבות בהדלקת נרות, 'שמוסיף על הנרות'.

ט. לדעת הגר"ח קניבסקי[10] – כאשר אין אפשרות לעשות את הדברים הנזכרים לעיל (כגון אכסנאי, בחורי ישיבות, וכדומה), יש להדר בשמיעת הברכות מתוך כוונה והתבוננות.

---

6. אגרת התשובה לרבנו יונה (סקס"ו).
7. שבת (כד, א).
8. נר ג כלל י ח"ב פ"א סקרל"ד.
9. פתח עינים (שבת כג, ב, ד"ה א"ר הונא).
10. דברי שיח (חנוכה גליון 149).

מוסיף והולך

י. גם אדם שבדרך כלל אינו מהדר במצוות, ישתדל מאוד להדר במצות נר חנוכה[11].

יא. יתכן שההידור של 'מוסיף והולך' הוא מדינא, ואינו יוצא ידי חובתו בלאו הכי[12].

11. חידושי מהרצ"א (סוגיא ב, רפה).

12. חידושי מהרצ"א (סוגיא א, קמא). עי"ש שלכן באופנים מסויימים יש לברך רק על ההידור. ובמקום אחר (סוגיא ב, ערב) הוכיח כן גם ממסכת סופרים - וסיים: 'ואפשר לדעתו אין יוצאים אחר כך בנר אחד'.

פרק ד

שמן זית

א. יש להתאמץ להדליק נרות חנוכה בשמן זית למרות מחירו היקר[1].

ב. לכתחילה ראוי ונכון שכל השמן יהיה 'שמן זית', מבלי כל תערובת של שמנים אחרים, ואפילו לא מעט[2].

ג. לכתחילה ראוי ונכון להדליק בשמן זית שראוי לאכילה, ולא להסתפק בשמן זית למאור[3].

1. של"ה (ריש מסכת תמיד ד"ה ענין).

2. הגרי"ש אלישיב (פניני חנוכה פ"ז עקמ"ד). לדעתו, ביטול ברוב - אינו נותן למועט את המעלה של הרוב, כמבואר בשו"ת עונג יו"ט (סימן ד), וע"י ביטול ברוב אינו נחשב לשמן זית. מאידך, לדעת הא"א (בוטשאטש מהדו"ת סתרע"ג) מי שיש לו שמן זית בצמצום - יכול לערב בו שמן פשתן וכדומה ולבטלו ברוב שמן זית, ועי"ז יחשב כולו שמן זית.

3. שכן דעת הכלבו (סמ"ד) והארחות חיים (הל' חנוכה ס"ז) שטעם דברי ריב"ל ששמן זית מצוה מן המובחר (שבת כג, א), הוא משום שבו נעשה הנס (ולא רק משום שאורו צלול יותר), ולפי"ז אין להדליק בשמן שיש בו חומצות ורעלים, שהרי שמן כזה אינו כשר להדלקה במנורת המקדש, שהודלקה בשמן כתית מטיפה ראשונה (כמבואר במנחות פו, א). ולכן הרוצה להדר בשמן זית אליבא דכו"ע - יקח דוקא שמן זית הראוי לאכילה (ועדיף שמן זית הנקרא בימינו 'כתית', ולא שמן הנעשה מגפת הזיתים שעבר אח"כ תהליכי זיקוק), ואף שיש תנאים נוספים לשמן המנורה (כגון

ד. ראוי ונכון להדליק בשמן זית 'כתית', שנעשה בכבישה קרה, שלא עבר תהליך זיקוק[4].

ה. למרות שגם 'שמן כתית' לא נעשה מטיפה ראשונה ולא נלקח מראש העץ[5], כפי שהיה בשמן המנורה שבמקדש, מכל מקום לא נשתנה גופו משמן המנורה[6].

ו. הגרי"ש אלישיב דירג את סוגי שמני הזית לפי הסדר דלהלן:

א. שמן זית 'כתית' (שלא עבר תהליך זיקוק)[7].

4. בדומה לשמן המנורה בבית המקדש. ראה מנחות (פו, א).

5. כל השמנים שנמצאים בשוק - אינם ממש כשמן שבמקדש, אלא הוא השמן היותר קרוב לשמן שהיה במקדש, משום שהשמן שהיה במקדש נעשה מהטיפה הראשונה שמוציאים מן הזית, והיה נכתש במכתשת ולא נטחן ברחיים (לשם כך צריך לכתוש את הזית במכתשת ולהניח את קורת בית הבד על הזית הכתוש ומזה להוציא את הטפה הראשונה של הזית. כמו כן, יש לקחת זיתים מראש הזית). בימינו השמן נעשה עם מכונות שטוחנות את הזיתים. וגם בתי בד ידניים - אינם כותשים את הזיתים במכתשת, אלא מיד טוחנים את הזיתים. שלמי אליעזר (הו"ד במבקשי תורה ח"ג עע"ב).

6. הגר"מ שטרנבוך (תשובות והנהגות ג, ריח).

7. בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סרי"ח) מובא 'בזמן האחרון מצוי בשוק טיפה ראשונה), מ"מ כל מאי דאפשר למיעבד עבדינן, ויש להדר אחר שמן הקרוב יותר לשמן המנורה. וכן מבואר בדברי רבי יצחק סגי נהור, בן הראב"ד (סוד הדלקת נרות חנוכה) שכתב: 'והיותר זך הרי משובח', וכן הורה הגרי"ש אלישיב.

ב. שמן זית 'זך' (שעבר תהליך זיקוק).

ג. שמן זית שנעשה בעיקר מגפת זית וראוי לאכילה.

ד. שמן זית שנעשה מגפת ואינו וראוי לאכילה, אלא למאור בלבד[8].

עצה לבדיקת השמן

ז. מי שאינו יודע אם השמן שברשותו הוא שמן זית או שמן אחר - יכניס את השמן למקרר למשך שעה, אם הוא נקרש - מסתבר שהוא שמן זית, ואם לאו - מסתבר שהוא משאר שמנים[9].

שמן זית טהור זך, ויסודה שמבשלים אותה בחמין, והשמן צף ונראה למעלה וקולטים אותו, וזהו שמן זית זך או טהור, אבל יש גם להשיג שמן זית זך כתית, והיינו בכתישה בלבד, וגם הוא צלול ונאכל, ובשוק מצוי שניהם, ונראה שהידור הוא להדליק בכתית שלא נתבשל, שעם הבישול משתנה, ולא דמי כלל למקדש, ואף ששמו שמן זית, מ"מ בישול הוא פעולה חשובה דשינוי, עד שאינו דומה בזה למקדש, משא"כ בכתית, אף שאינו ראשון דראשון שצריך להדלקה, מ"מ לא נשתנה בו גופא, ולכן מצוה מן המובחר להדליק בו בחנוכה'.

8. הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פל"ד אט"ז). מאידך, לדעת הגר"נ קרליץ (חוט שני חנוכה עש"ט ופסקי הלכות חנוכה מהגרי"א דינר פ"ט א"ב) שמן זית שמאיר היטב - כשר לכתחילה להדלקת נר חנוכה גם אם אינו ראוי למאכל.

9. חוקים להורותם (פ"ח ס"א).

שמן עם כשרות מהודרת

ח. לכתחילה ראוי ונכון להדליק נרות חנוכה בשמן עם כשרות מהודרת, משום שקיים חשש שעירבו בו דברים האסורים באכילה, וכן חששות של טבל, ערלה[10], שביעית, ופקפוקים נוספים[11].

שמן מזיתי ארץ ישראל

ט. קיימת מעלה גדולה להדליק נרות חנוכה בשמן שיוצר מזיתים שגדלו בארץ ישראל[12].

שמן ששימש לנוי סוכה

י. יש מהדרים להדליק נרות חנוכה בשמן זית שתלוהו לנוי סוכה, שמתוך שקוימה בו מצוה אחת - תקויים בו גם מצות נר חנוכה[13].

---

10. ויש פוסקים שסוברים דבעינן ימן המותר בפיד' גם במצוות דרבנן. מהר"ש קלוגר (שנות חיים סריי"ח), שו"ת בית יצחק (חי"ב סקמ"ה) וכה"ח (אות ט).

11. הגריי"ש אלישיב (משנת הגריי"ש חנוכה עני"ב); אגי"מ (או"ח סקצי"א).

12. רוב השמן הנמכר בחנויות מיוצר מזיתים שגדלו בחו"ל; ויש צדיקים שדקדקו להדליק בשמן מזיתים מא"י. ראה ב"ח (או"ח רח) שמפליג במעלת פירות ארץ ישראל. ולכן ודאי מעולה יותר לקיים המצוה בשמן מזיתי א"י שיש בהם קדושה. הגר"מ שטרנבוך (תשובות והנהגות ו, קנג). וכ"מ בשו"ת אמרי יושר (ח"א, ק) ובאמרי נועם (ג, ב).

13. ראה שבת (קיז, ב). זכרון קודש; שו"ת שבט הקהתי (ח"ג סימן רא).

שמן זית מוצק

יא. לדעת הגר"נ קרליץ[14] והגר"מ שטרנבוך[15] - המדליק בשמן זית מוצק[16] יוצא ידי חובתו כדין המדליק נר שעוה, אך אינו מקיים מצוה מן המובחר כמדליק בשמן זית[17].

נקיות השמן

יב. לכתחילה ראוי ונכון שהשמן שנמצא בכוסיות יהיה נקי מפחמים קטנים הנוצרים משאריות ראשי הפתילות השרופות[18].

---

14. הו"ד במשנ"ב מהדורת דרשו (תרע"ג הערה 8).

15. תשובות והנהגות (ג, ריח) ומועדים וזמנים (ב, קמה).

16. בזמנינו יש יצור של שמן זית מוצק שנמס בזמן שדולק, והוא פתרון לנוסעים בדרכים ורוצים לקחת עמם שמן זית להדלקה, אולם חוששים שישפך.

17. לדעתם, צריך שיהיה השמן דומה לגמרי לשמן של הדלקת המנורה בבית המקדש, ואם אינו דומה - אין בו גם הידור להדלקת נר חנוכה, אלא שהגר"נ קרליץ הסתפק האם אכן שמן מוקשה פסול להדלקת המנורה בביהמ"ק. אולם הגר"ש ואזנר (שו"ת שבט הלוי ח"ט סקמ"ג) כתב, כי למרות ששמן זית מוקשה פסול להדלקה בביהמ"ק כיון שאינו משקה ואין לו שם שמן, מ"מ אין בידינו לדחותו מהדלקת נר חנוכה בהידור, כיון שהוא נמס בשעת ההדלקה ע"י האש, ואין דולק אלא שמן זית נוזלי שאורו זך וצלול יותר משאר שמנים, ואין צריך דמיון מושלם בין שמן המנורה של ביהמ"ק לשמן של נר חנוכה. לדעת הגריי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פל"ד אט"ז) - אם חומר ההקרשה הוא פחות משישים מהשמן, הרי הוא בטל ויש לשמן זה שם של שמן זית זך.

18. משום שאינו זך והוא פסול להדלקה בבית המקדש. הגריי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פל"ד אט"ו).

שמן מאוס

יג. למרות שכל השמנים כשרים לנר חנוכה, אין להדליק בשמן שאינו ראוי לאכילה מחמת ריח רע או מיאוס אחר[19].

שמן שהיה תחת המיטה

יד. לכתחילה ראוי ונכון להימנע מלהדליק בשמן שהיה מונח תחת מיטה בשעה שישנו עליה, מחמת רוח רעה ששורה עליו, וכיון שנמאס לאכילה - נמאס למצוה[20].

שמן של שביעית

טו. לכתחילה ראוי ונכון שלא להדליק נרות חנוכה בשמן של שביעית, מכיון שאסור ליהנות מאור הנרות[21].

---

19. כי אין זה כבוד לעשות מצוה בדבר מאוס. הגריי"ש אלישיב (משנת הגריי"ש חנוכה ענ"ב) עפ"י המשנ"ב (סק"ד).

20. באו"ח (וישב אי"ב); כה"ח (סתרע"ג סק"א). מאידך, פוסקים רבים לא חוששים לכך. שו"ת מרחשת (ח"א ס"כ), הגר"נ קרליץ (משנ"ב מהדורת דרשו סתרע"ג הערה 6) והגריי"י פישר (הליכות אבן ישראל חנוכה פמ"ג ס"ד). הכל מודים שאם השמן מר ואינו ראוי לאכילה - מותר לכתחילה להדליק בו, ואף מותר לכתחילה להניחו תחת המיטה. באו"ח (שם) וכה"ח (שם). ולפ"ז, אם הניח תחת המיטה שמן זית למאור, שאינו ראוי לאכילה, אפשר להדליק בו.

21. ונחשב שמפסיד את השמן, וכתיב (ויקרא כה, ו): 'והיתה שבת הארץ לכם לאכלה', ודרשינן (פסחים נט, ב): 'לאוכלה ולא להפסד'. הרידב"ז (על פאת השולחן פ"ה ס"ט); לבושי מרדכי (מהדו"ג סימן נג); אמרי יושר (ח"א סימן

חלוקת שמן לנזקקים

מז. סגולה לבנים: לחלק שמן לעניים יראי שמים לצורך הדלקת נרות חנוכה[22].

ק); שבט הלוי (ח"א סקפ"ד). אולם, יש סוברים שמכיון שמקיים מצוה בהדלקה - אין זה נחשב להפסד, דגם הנאת מצוה נחשב לשימוש ולא רק הנאה גשמית, ונחשב 'הנאתו וביאורו שוה', דכל רגע שמתכלה השמן - נהנה בקיום המצוה. ואף לאחר חצי שעה שכבר אין חיוב - מ"מ עדיין יש בזה פרסומי ניסא. הגרש"ז אויערבאך (מנחת שלמה ח"א סמ"ב); הגרב"צ אבא שאול (אורל"צ שביעית עמ' מב).

22. עטרת תפארת (לבעל הבא"ח כתר מלכות אק"ס).

פרק ה

פתילות

א. מצוה מן המובחר להדליק בפתילות העשויות מצמר גפן או מחוטי פשתן[1].

עובי הפתילות

ב. במנורת המקדש היו מניחים פתילות בעובי בינוני, לא דקות מידי ולא עבות מידי[2].

ג. לדעת 'ערוך השולחן'[3] והגר"מ שטרנבוך[4] - לכתחילה ראוי ונכון שהפתילות יהיו בעובי בינוני, ולפי זה לשער את כמות השמן הראויה להדלקה במשך חצי שעה.

ד. הגר"ח קניבסקי העיד על ה'חזון איש' שביקש לעשות פתילות עבות, שאורן מרובה, 'והוא מכבוד המצוה'[5].

ה. גם רבי אהרן קוטלר נהג להדליק נרות חנוכה עם פתילות

---

1. רבי יצחק סגי נהור - בן הראב"ד (קונטרס סוד הדלקת נרות חנוכה), משנ"ב (סתרע"ג סק"ב) וכה"ח (שם סק"ג).
2. ערוה"ש (סתרע"ב סי"ט).
3. סימן תרע"ב סעיף יט.
4. מועדים וזמנים (ח"ח ו, צא).
5. נר חנוכה (עמ' יב אות ו).

עבות, שיוצרות שלהבת גדולה, כדי לפרסם את הנס גם לעומדים במקומות רחוקים[6].

ו. יש שהקפידו לעשות דוקא פתילות דקות ולא פתילות עבות, כדי שבהדלקת הפתילות הן לא ייראו כמדורה[7].

הבהוב הפתילות

ז. יש מהדרין לחרוך את ראשי הפתילות כדי שידלקו בנקל[8].

ח. גם ה'חזון איש' היה נוהג להבהב את הפתילות כל יום לפני הדלקתן[9].

החלפת הפתילות

ט. יש נוהגים להדליק כל לילה פתילות חדשות[10], ויש

---

6. וכתבתם (חנוכה ע"ד).
7. דרכי חיים ושלום (אות י"ד הערה א).
8. לקט יושר (הלכות חנוכה).
9. הגר"ח קניבסקי (נר חנוכה ע"ב א"ה).
10. זכר למנורת המקדש, שהחליפו בה את הפתילות בכל לילה, כמבואר במנחות (פה, א). מאירי (שבת כא, ב); דרכי משה (סתער"ג) בשם הכלבו והאבודרהם; תניא רבתי (סל"ה); א"ר (שם). טעם נוסף: משום שהנס התחדש בכל לילה. א"ר שם. במשמרת שלום מובא טעם נוסף: משום שאם ישתמש בפתילות הישנות - אתי לאחלופי בין הפתילה של הנר העיקרי לפתילה של הנרות הנוספים. ולכן נהגו להדליק בפתילות חדשות

שמעדיפים להשתמש בפתילות הישנות[11] עד שתיכלנה או עד שתעשנה שחורות[12].

י. הנוהגים להשתמש בפתילות הישנות - ראוי ונכון להסיר מהן את החלק השרוף שבראשן[13].

יא. הנוהגים שלא להחליף פתילות, אלא מוסיפים בכל לילה פתילה אחת חדשה לנר הנוסף, ראוי ונכון שיקחו את הפתילה הישנה לנר שמדליקים ראשון, ולא לנרות ההידור[14].

---

11. הואיל ואיתעבידא בה חדא מצוה, וגם משום שפתילות שכבר דלקו מאתמול - טובות יותר להדלקה (ראה רמ״א סרס״ד ס״ט). וכן נהג החת״ס (חת״ס או״ח ר״ס תעג); וכן נהג החזו״א (נר חנוכה ע״ב א״ו); וכן נהג הגרש״ז אויערבאך (הליכות שלמה פט״ו בארחות הלכה הערה 19).

12. משום הידור מצוה. מועדים וזמנים (שם); הליכות שלמה (שם).

13. שזהו הידור מצוה, שהרי הפתילות הן מגוף המצוה, כשמן, ונאסרו בהנאה, ובעינן פתילה יפה ולא שרופה. ועוד, יתכן שפתילה כעין זו הרי היא זכר למקדש, ובמקדש לא הדליקו בפתילה שרופה, לכן נראה שראוי להדליק בצד השני של הפתילה שבו עדיין לא הדליקו, או לחתוך את השרוף לגמרי. הגר״מ שטרנבוך (מועדים וזמנים ו, צא).

14. כדי שלא להוריד מקדושה חמורה לקדושה קלה. משמרת שלום (סמ״ח, ב). וכ״מ במהדורא בתרא (שם): ׳על כן טוב כתבתי שיש להדר בלילה ב׳ להדליק פתילה של לילה א׳ בנר הנוסף, שלא יהיה הורדה חס ושלום, וכן בשאר הלילות׳.

פתיל צף

יב. לדעת בעל ׳להורות נתן׳[15], בעל ׳רבבות אפרים׳[16] ובעל ׳אבן ישראל׳[17] - הרוצה לקיים מצוה מן המובחר, לא ידליק בפתילות מצופות בשעווה[18].

---

15. ח״ו סימן מה.

16. ח״ו סימן שעא.

17. הליכות אבן ישראל (חנוכה פמ״ג ס״ג).

18. משום שברגע הראשון שמדליק את נר חנוכה, הפתילה דולקת מכח השעווה ולא מכח השמן שבכוסית. לדעתם, מי שרוצה להדליק בפתילה מצופה בשעווה - ראוי שידליק את הפתילה למשך מספר רגעים קודם הדלקת הנרות, ואחרי שהשעווה תימס - יכבה את הפתילה, ובזמן ההדלקה ידליק פתילה זו, וייצא ידי חובה בהידור, משום שבאופן זה הפתילה תדלק רק מכח השמן. מאידך, רבים סוברים שהמדליק בפתילות מצופות בשעווה מקיים את ההידור של הדלקה בשמן זית, ואין צורך להמיס את השעווה לפני ההדלקה, וזאת משתי סיבות: **א.** השעווה נמסה מיד בהדלקה; **ב.** כיון שהפתילה והשעווה כרוכים יחד, הריהם כגוף אחד וכהדלקה אחת. הגרש״ז אויערבאך (הליכות שלמה חנוכה פט״ו ס״ד); הגר״ש ואזנר (שו״ת שבט הלוי ח״ח סקנ״ז); הגר״נ קרליץ (אור ישראל פ״ד סי״א) והגר״ח קניבסקי (אור ישראל שם). ומ״מ כתב הגר״נ קרליץ (חוט שני חנוכה עש״ג), שמי שרוצה להחמיר על עצמו - ידליק את הפתילה עד שתגמר השעווה, ויכבה ויחזור וידליק לשם מצות נרות חנוכה. ולפמש״כ בדברי יציב (או״ח סרפ״ד) שאם הדליק נר של שעווה שהשלהבת שלו נמצאת ביותר מכ׳ אמה, ולאחר זמן היא הגיעה לפחות מכ׳ אמה - יצא ידי״ח, משום דאשו משום חציו, וכל מה שנדלק אח״כ נעשה ע״י מעשיו עכשיו, א״כ נמצא דהדלקה בפתיל צף נחשבת ג״כ כהדליק מתחילה בשמן, דהדלקת השמן אח״כ נעשית על ידו. קיימת עצה נוספת למדליקים בפתילות מצופות בשעווה: להשרותן תחילה בשמן

יג. המדליקים נרות חנוכה עם פתיל צף - עליהם להחליפם בכל לילה, כיון שלאחר השימוש בהם כמעט שאינם ראויים עוד להדלקה[19].

זית עד לספיגה מלאה, באופן שבשעת ההדלקה למצוה - הפתילות תהיינה ספוגות לחלוטין בשמן (שם). הגראי״ל שטיינמן היה מדליק בפתיל צף, ומחשש שמא ברגע ההדלקה, שהוא העיקר, הוא מדליק בשעווה, הוא היה שורף תחילה את הפתילה משני צדדיה, ואח״כ מניחה בכוסית.

19. הגרי״ש אלישיב (משנת הגרי״ש חנוכה ענ״א).

פרק כ

הכנת הפתילות והשמנים

א. ראוי ונכון לכל בן תורה לצאת ידי חובת הדלקת נרות חנוכה בהידור רב אליבא דכולי עלמא, עד כמה שאפשר[1].

ב. המהדרים במצוות - עושים כל טצדקי שהנרות ידלקו ויאירו יפה ולזמן ארוך[2].

ג. בראשונים מבואר, שעיקר ההשקעה בנרות חנוכה צריכה להיות סביב הכנת הפתילות והשמנים[3].

ד. לפי תורת הסוד יש כוונות וסודות עליונים גם בעשיית הפתילות, בשמן, בשיעורו, בהנחת השמן בכלי, בהנחת הפתילה בשמן, במקום הנחת החנוכיה, בגובהה, בהושטת היד להדליק, בהדלקה עצמה ובזמן ההדלקה[4].

1. ראה להלן.

2. בנתיבות ההלכה (חנוכה עמ׳ 177).

3. ז״ל רבנו דוד, תלמיד הרמב״ן (פסחים ז, ב): ׳מצות נר חנוכה ודאי אינה ע״י שליח, שאם קנה אדם פתילות ושמנים והדליק בשביל חבירו - ודאי לא עשה כלום ואינו ראוי לברך כלל, אלא כמי שהניח תפילין ונתעטף בציצית בשביל חבירו, אבל אחר שהכין בעל הבית בביתו השמנים והפתילות - יכול לבוא אחר שיברך במקומו והוא שומע ויוצא ידי ברכה, שהברכה על עיקר ההדלקה היא, רוצה לומר התקנת השמן והפתילות׳.

4. נר ציון (כסלו פ״ג סי״ח).

סדר ההכנה

ה. יש נוהגים להניח תחילה את הפתילות בתוך הכוסיות ואחר כך ליצוק עליהן את השמן, כפי הסדר בהדלקת המנורה בבית המקדש[5].

כמות השמן בכוסיות

ו. יש מהדרים למלא את הכוסיות בשמן עד שפתם, אף שיש כבר את השיעור הנדרש להדלקה גם כשהכוסיות אינן מלאות[6].

ז. יש מהדרים למלאות את הכוסיות בשמן עד למעלה, גם אם הנרות לא ידלקו עד שיגמר השמן[7].

---

5. כה כתב הרמב״ם (תמידין ומוספין פ״ג הי״ב): ׳מהו דישון המנורה: כל נר שכבה - מסיר הפתילה וכל השמן שבנר, ומקנחו, ונותן פתילה אחרת ושמן אחר׳. הנה מבואר שבמנורת המקדש הניחו תחילה את הפתילה ולאחר מכן שמו שמן. וכתב בשו״ת משנת יעקב (ח״ב סתרע״ג) שכך ראוי גם לנהוג בנרות חנוכה. וכן הוא בסדר לשם יחוד שסידר הבא״ח. וכן מבואר במקו״ח (לחו״י סרס״ג) בשם גליא רזא לענין נר שבת. אולם הגר״ח קניבסקי (אור ישראל חנוכה עמ״ה) כתב שכיום לא מקפידים בזה.

6. מהר״ם שיק (בספרו על תרי״ג מצוות, מצוה צח); שו״ת התעוררות תשובה (ח״א סמ״ב); שו״ת משנה שכיר (ח״ב או״ח סר״ח). והטעם: משום הידור מצוה (מהר״ם שיק שם). טעם נוסף: עפ״י דברי התוס׳ והרא״ש (ביצה כב, א), שהנר דולק צלול יותר ע״י ריבוי השמן (שם).

7. מהר״ם שיק (מצוה צח); שו״ת שרגא המאיר (ח״ו ס״י א״ג).

ח. חשוב לדעת, שכמות השמן משפיעה על יופי ההדלקה, וככל שכמות השמן גדולה יותר - השמן דולק יפה יותר[8].

מעט מים

ט. יש נוהגים להניח מעט מים בתוך כוסיות השמן, וכן ראוי לנהוג על פי תורת הסוד[9].

י. הנותנים מים בנר - יספיגו תחילה את הפתילות בשמן לבל תכבינה מחמת ספיגת המים שבתחתית הכוסיות[10].

זמן ההכנה

יא. בכלל ׳הזהיר בנר חנוכה׳: להכין את השמן, את הפתילות ואת המנורה יומיים לפני חנוכה[11].

יב. יש נוהגים בערב חנוכה להכניס לתוך כלי אחד את כל השמן הנצרך לשמונת ימי החנוכה, כולל השמשים, ומכלי

---

8. שו״ת כתב סופר (או״ח סנ״ה), שו״ת מהריי״ץ (ח״א סנ״ב ד״ה והנה עוד), שו״ת התעוררות תשובה (או״ח ח״ג סתס״ב), משנת יעקב (ח״ב סתרע״ב).

9. להורות על נס חנוכה, שישראל - שנמשלו לשמן, גברו על אומות העולם - שנמשלו למים זדונים. יפה ללב (ח״ב א״ב); כה״ח (סתרע״א ס״ק לב); חנוכה בציון (עקפ״ד).

10. דבר בעיתו.

11. ראה קונטרס סוד הדלקת נרות חנוכה (ע״ז) וזכר דוד (מאמר ג סוף פצ״א).

זה מערים לתוך הכוסיות שבהם ידליקו את נרות חנוכה וה׳שמש׳[12].

יג. יש להכין את הנרות ולהציבם במקומם לפני זמן ההדלקה, כדי שעם בא זמן ההדלקה יוכלו להדליק מיד ללא שהיות[13].

יד. יש נוהגים להכין את הנרות בכל יום משמונת ימי החנוכה – כבר משחרית[14].

טו. יש שמדקדקים ומסלסלים בהכנת הפתילות והשמן, שכל תיקונם יהיה בלילה, לאחר שכבר הגיע זמן המצוה, ׳משום דהכנה למצוה היא כמו עצם וגוף המצוה׳[15].

המכינים

טז. יש עניינים נשגבים בהכנת השמן והפתילות לנרות חנוכה, וראוי להשתדל לעשותם בעצמו[16].

12. כמות זו - ארבעים וארבע - היא בגימטריה מ״ד, וזוהי סגולה להינצל מגזירות של דם (מ״ד) רח״ל. אור צדיקים (סימן לט).

13. משנ״ב (סתרע״ב סק״א).

14. חנוכה בציון (עקפ״ו).

15. ילקוט עריכת נר (הליכות ומנהגים א); ברכת אהרן בשם בעל בית אהרן. ויש שהוכיחו כדבריהם מסדר היום (חנוכה) שכתב: ׳כשבא להדליק ליל ב׳ - יטיב את הנרות קודם שידליק... וישים בהם שמן כשיעור ופתילות ראויות, וכן יעשה בכל לילה ולילה׳. אוצר הזמנים (חנוכה פ״ח ס״ט הע׳ 447).

16. ראה שער הכוונות (ענין חנוכה דרוש א) מה סוד התיקון הנעשה ע״י הכנת נרות חנוכה.

יז. ראוי ונכון שהאשה תסייע בהכנת הפתילות והשמן, כדי שיהיה לה חלק במצוה, שהרי אף היא חייבת בהדלקת נרות חנוכה, אלא שיוצאת ידי חובתה בהדלקת בעלה[17].

יח. אשה שמשתתפת בסידור המנורה, בנתינת השמן לכוסיות ובהכנת הפתילות, תזכה לבנים תלמידי חכמים[18].

17. רבי חיים פלאג׳י (מועד לכל חי סכ״ז אכ״ה).

18. מועד לכל חי (סכ״ז סכ״ה).

פרק כב

הכנות להדלקה

א. חסידים ואנשי מעשה נוהגים לטבול במקוה לפני הדלקת הנר הראשון, זכר לנס המקוואות שנעשה בחצרות הבתים בימי גזירות היוונים[1].

ב. יש צדיקים ואנשי מעשה שנהגו להתרחץ ולהחליף בגדים לכבוד הדלקת נרות חנוכה[2].

ג. המתפללים תפילת ערבית לפני הדלקת נרות - יתפללו בבית כנסת סמוך לביתם, כדי שיוכלו להדליק נרות חנוכה מיד אחרי התפילה[3].

בגדים מיוחדים לכבוד ההדלקה

ד. לכתחילה ראוי ונכון ללבוש בגדים חשובים ומכובדים לכבוד מצות הדלקת נרות חנוכה[4].

ה. רבים נוהגים להדליק נרות חנוכה כשהם לבושים בבגדם

1. כמובא במדרש (הובא בבעה״ט פר׳ תולדות כו, כב) שהיוונים גזרו שלא יטבלו במקוה, ונעשה להם נס, ונזדמן להם מקוה לכל אחד ואחד, ולזכר הנס הזה טובלים במקוה.
2. נר מצוה (עמ׳ ס).
3. הגר״מ שטרנבוך (קונטרס משנת המועדים חנוכה עי״ד).
4. ׳ולכבוד המלאכים הקדושים הבאים לבית בשביל המצוה׳. קב הישר (פצ״ו); יפה ללב (חי״ב אי״ז); קובץ מבית לוי (חי״י עי״ד).

העליון, כפי שהם רגילים ללכת לבית הכנסת[5].

ו. יש נוהגים ללבוש בגדי שבת לכבוד הדלקת נרות חנוכה[6].

ז. הגרי״ש אלישיב נהג ללבוש בגד עליון ולחבוש כובע לפני הדלקת נרות חנוכה[7].

הגרמ״ש שפירא נהג ללבוש את הקפטען של שבת לפני הדלקת הנרות[8].

ח. יש נוהגים להשאיר את הבגד שנלבש לכבוד נרות חנוכה במשך חצי שעה לאחר ההדלקה[9].

ט. לפי תורת הסוד - בחנוכה[10] ראוי שהנשים תחלפנה את בגדיהן ולא תשארנה בבגדי החול[11].

וכן יש להן לענוד את תכשיטי הזהב שלהן[12].

5. קב הישר (פצ״ו).
6. דרכי חיים ושלום (סתת״ב). ראה ליקוטי מהרי״ח שרבו - הייטב לב - הלך בכובע של שבת כל שמונת ימי חנוכה. ובספר יש נוחלין (שבסוף השלה״ק) מבואר: ׳ראוי לאדם שיהיה לו ג׳ בגדי חמודות: אחד לשבת, והשני ליו״ט, והשלישי לר״ח, חנוכה ופורים׳.
7. איש על העדה (עי״ד).
8. פסקי הלכות (עק״ד).
9. נר ציון (כסלו פ״י ס״ח). בפע״ח (שער חנוכה פ״ד דף תסה) מבואר, שבפורים לובשים בגדי שבת כל היום, לפי שהארת מרדכי מתגלית כל היום, משא״כ בחנוכה - האור הנגנז מתגלה עתה בזמן ההדלקה ונמשך זמן מועט בלבד.
10. וכן בפורים ובראשי חודשים.
11. עטרת תפארת (לבא״ח ארי״ו).
12. שם.

פרק כד

זמן ההדלקה

א. הגרי״ז סאלוויצ׳יק מבריסק נהג להדליק נרות חנוכה בשקיעת החמה.

יש נוהגים להדליק כעשר דקות אחר השקיעה[1].

ה׳חזון איש׳ נהג להדליק כעשרים דקות אחר השקיעה.

יש נוהגים להתפלל ערבית בצאת הכוכבים ומיד לאחריה להדליק[2].

יש נוהגים להדליק בזמן רבנו תם[3].

ב. **פוסקים רבים הורו להדליק נרות חנוכה עשרים דקות לאחר השקיעה, שהוא זמן צאת הכוכבים דהגאונים, כי בכך יוצאים ידי חובת כולם, שכן גם לבה״ג וסייעתו שצריך להדליק בשקיעה, הכוונה היא תוך חצי שעה מהשקיעה[4].**

---

1. שו״ת אג״מ (או״ח ח״ד סק״א א״ד): ׳זמן הדלקת נר חנוכה שיותר עדיף לענ״ד - עשר דקות אחר תחילת השקיעה, ויש לזה טעמים נכונים, ויתן שמן שיהיה כדי להדליק שעה בערך כי תהיה הדלקתו בכאן ערך חצי שעה אחר צאת הכוכבים׳.
2. ראה משנ״ב (סתרע״ב סק״א).
3. הנוהגים בכל דבר כדעת ר״ת (שזמן צאת הכוכבים הוא שבעים ושתים דקות אחר השקיעה) בתורת ודאי.
4. שו״ת ארץ צבי; תשובות והנהגות (ח״ב סשל״ד). וכן נהג החזו״א להדליק עשרים דקות לאחר השקיעה. עי״ש בתשובות והנהגות שביאר את מנהגו עפ״י האמור, שבאופן זה יוצא ידי כל השיטות, ׳והוא הזמן המובחר׳.

ג. הנוהגים להדליק בשקיעת החמה - יעמדו עם נר דולק מוכנים ומזומנים לברך ולהדליק בנקודת השקיעה[5].

ד. מי שקשה לו לצמצם ולהדליק בדיוק בזמן, אם הוא מהנוהגים להדליק בשקיעת החמה - עדיף שיאחר מעט, ואם הוא מהנוהגים להדליק בצאת הכוכבים - עדיף שיקדים מעט[6].

ה. הנאלצים להדליק לפני השקיעה, בל יחשבו שהואיל ומקדימים, יקדימו כבר מיד אחר פלג המנחה, כי ככל שידליקו סמוך יותר לשקיעה - עדיף[7].

ו. מי שהתעכב מלהדליק, אף שהשעה כבר מאוחרת, עליו להזדרז להדליק מוקדם ככל האפשר[8].

ז. **עבר כל הלילה ולא הדליק - אין לו תשלומין. למרות זאת קיימת אפשרות לתקן מעט: להוסיף שמן בלילה השני כשיעור שני ימים[9].**

---

5. וכן נהג הגר״ש דבליצקי.
6. שערי ימי החנוכה (על״ח).
7. הגרישו״א (פתחי תפילה; דבר בעתו).
8. הגר״ש ואזנר (שבט הלוי ח״ז ספ״ד); הגר״ח קניבסקי (אור ישראל פ״ט סי״א).
9. כה״ח (סתרע״ב סקכ״ט) בשם רו״ח.

פרק כה

הדלקה בזמן

א. לגבי זמן ההדלקה כתב הרמב"ם: 'לא מאחרין ולא מקדימין', ומכאן שיש להקפיד מאוד להדליק בזמן[1].

ב. לדעת הרמב"ם[2] השיעור של חצי שעה (לגבי 'דאי לא אדליק מדליק') הוא דאפילו בדיעבד אין מדליקין אלא בתוך חצי שעה[3].

ג. יש לזכור, כי הבטחת חז"ל 'הזהיר בנר - הויין ליה בנים תלמידי חכמים' אמורה על מי שנזהר להדליק נר חנוכה בזמן[4].

ד. **לכתחילה ראוי ונכון להדליק בדיוק בזמן[5], לא להקדים את ההדלקה קודם הזמן, ולא לאחר את ההדלקה לאחר הזמן[6].**

---

1. יש סוברים, כי אפילו אם עי"ז יפסיד תפילת ערבית בציבור, מוטב שיתפלל ביחידות משיפסיד את זמן ההדלקה. נר ציון (כסלו פ"ט ס"א) בשם הגרב"צ אבא שאול.
2. פ"ד מהל' חנוכה ה"ה.
3. הגרש"ז אויערבאך (הליכות שלמה פט"ז סק"ל).
4. רבי יצחק סגי נהור, בן הראב"ד (קונטרס 'סוד הדלקת נרות חנוכה').
5. כל אחד כמנהגו: צאת הכוכבים, שקיעת החמה, בין שקיעת החמה לצאת הכוכבים.
6. שו"ע (סתרע"ב סק"א).

ה. משהגיע זמן ההדלקה - כל רגע ורגע שלא מדליקים מאבדים חלק מהמצוה[7].

ו. מי שמסופק האם כבר הגיע רגע ההדלקה - לדעת ה'חיי אדם'[8] אין לו להמתין מספק, אלא עליו להדליק מיד.

ז. מי שאיחר את זמן ההדלקה במזיד, גם אם הדליק בתוך חצי שעה - נקרא 'עבריין'[9].

ח. המדליק בזמן - כל אחד לפי שיטתו - פרט לכל המעלות, מקיים גם את מעלת 'זריזין מקדימין למצוות' למהדרין[10].

ט. לכתחילה אף מי שנוהג להדליק בתוך הבית - צריך להזדרז להדליק בזמן, למרות שה'פרסומי ניסא' הוא לבני הבית בלבד, וזאת משום ש'זריזין מקדימין למצוות'[11].

הגעה למקום ההדלקה לפני הזמן

י. **יש לעשות כל מאמץ להיות בבית לפני זמן ההדלקה, כדי שיוכל להדליק בדיוק בהגיע הזמן[12].**

---

7. שו"ת אבני נזר (או"ח סתצ"ט אי"א וסתק"ד א"ג).
8. כלל קנד סי"ח.
9. חידושי מהרצ"א (סוגיא א, כ): 'לכתחילה לא יעבור התחלת הזמן, ומיקרי עובר על דברי חז"ל אם עובר במזיד', ושוב כתב בסוף דבריו: 'לכתחילה צריך להדליק תיכף בשקיעה, ואם התעצל במזיד - נקרא עבריין'.
10. רשב"א (שבת כא, ב, ד"ה והא נמי); ר"ן (ט, א, סוד"ה דאי); יוסף אומץ (תרע"ג); קב הישר (סצ"ו).
11. סדר היום (הלכות חנוכה).
12. כאמור לעיל.

פרק כו

פרסומי ניסא

א. מצות 'פרסום הנס' - יסודה: מעין חוב של בית ישראל לבורא עולם, להודות ולהכיר טובה על חסדו שהצילנו וזיכנו לשמור תורתו[1]; ולשם מילוי חובה זו - מחוייבים אנו אף לחזר על הפתחים[2].

ב. כאשר מפרסמים את הנס - יתכן שמקיימים מצות עשה דאורייתא של קידוש ה'[3].

ג. 'פרסומי ניסא' קיים גם ליהודים הרחוקים מתורה ומצוות. **הגרי"ז מבריסק פסק, שיש להשאיר את הנרות דולקים עד שעה מאוחרת, כדי שגם היוצאים מ'אדיסון' יוכלו לראותם[4].**

---

1. הגר"מ שטרנבוך (תשובות והנהגות ב, שמב, א).
2. עפי"ז מיושבת תמיהת הביאור הלכה (סתרנ"ו): היאך אפשר לחייב במצוה דרבנן דחנוכה לחזר על הפתחים משום פרסומי ניסא, יותר ממ"ע דאורייתא דקי"ל כבד את ה' מהונך, ממה שחננך, יש לו - חייב. אין לו - פטור'. אולם, באמת חיוב פרסומי ניסא יסודו מעין חובה של בית ישראל לבו"ע על נסיו, ולכן חמור הוא אף ממ"ע דאורייתא, דהוי כעין פריעת חוב; דכיון דשורש המצוה הוא החיוב מפני חבירו - לא נפטר ממנה אף אם צריך לחזר על הפתחים ולהשכיר את עצמו כפועל כדי לשלם את חובו. הגר"מ שטרנבוך (שם).
3. הגר"ח קניבסקי (בנתיבות ההלכה חנוכה עמ' 221).
4. שם.

יא. הצריך להגיע לביתו - יביא בחשבון את כל העיכובים האפשריים[13], כדי לא לאחר את ההדלקה, אלא לקיימה בזמנה[14].

יב. הנוסע בימי החנוכה - יעשה כל מאמץ לשוב לביתו מוקדם כדי שיוכל להדליק בזמן, או - לחילופין - לאחר את היציאה מהבית לאחר ההדלקה[15].

יג. המהדרים במצוות - ממעטים בימי החנוכה בנסיעות העלולות לגרום עיכוב בהדלקה, ודוחים או מקדימים אותם לזמנים אחרים[16].

יד. ראוי ונכון שבעלי החנויות יסגרו את חנויותיהם וידליקו נרות בזמן.

וכן ראוי שיאפשרו לכל עובדיהם ללכת ולהדליק נרות בזמן[17].

---

13. כגון עומס תנועה, גשמים, בני בית ישנים וכיוצ"ב.
14. שם.
15. שם.
16. שם.
17. הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פל"ג א"ג). ואם פרנסתו תלויה בחנות הפתוחה בזמן ההדלקה, ואין לו את מי להשאיר בחנות, יש לו למנות שליח שידליק עבורו, או שאשתו תדליק עבורו. אכן מי שנוהג להדליק בפנים, שיכול להדליק גם אחרי שתכלה רגל מן השוק, כמו שכתב הרמ"א, מבואר בשעה"צ (סתרע"ב סקט"ו) שאפילו התחיל באיסור, כיון שיש לו שהות להדליק גם לאחר שתכלה רגל מן השוק - אינו חייב להפסיק ממלאכתו כשהגיע זמן ההדלקה.

ד. לכתחילה ראוי ונכון שכל אחד מבני המשפחה יראה את הדלקתו של כל אחד מבני המשפחה - כדי להרבות בפרסום הנס ככל האפשר[5].

נוכחות בהדלקה

ה. לכתחילה כל אדם צריך לצאת ידי חובתו אליבא דכולי עלמא, מבלי להכנס לספיקות, ולכן יש לעשות כל מאמץ להיות נוכח בהדלקה ולשמוע את הברכות, גם כאשר מדליקים עליו בביתו[6].

---

5. חובת הדר (חנוכה פ״א הערה י). ראה גם מג״א (סתרע״ב סק״ה) ומשנ״ב (שם סק״י).

6. מי שלא נהג כן - למרות שמדליקים עליו בביתו - ישנן דעות שהוא מתחייב בברכת הרואה, כמבואר במרדכי (שבת פ״ב סרס״ז) שגם אכסנאי שמדליקין עליו בביתו צריך לברך ברכת הרואה. הו״ד בשעה״צ (סתרע״ו סק״ט). וכ״מ בהרב המגיד (פ״ג מחנוכה ה״ד) בדעת הרמב״ם. וכן דעת האורחות חיים (חנוכה א״ט), והריא״ז (בפסקיו שבת פ״ב הלכה א אות טז). הב״ח (סתרע״ו סק״ג) כתב, שכן דעת הרי״ף, הרא״ש, הסמ״ק והאגודה, וביאר את הטעם: משום שמה שמדליקים עליו בביתו אינו בא אלא לפטור אותו מחיוב המוטל על ממונו להדליק נרות לפרסם הנס, אבל ההודאה על הנס וברכת שהחיינו הוא חיוב על גופו, ומזה לא נפטר כשמדליקין עליו. אמנם למעשה אין מברכים משום שספק ברכות להקל, אך לכתחילה אין להכנס למצב זה. ולכן גם במקום שאינו יכול לצאת ידי חובת הדלקה היות והוא לא גר שם - יהיה נוכח בהדלקה שע״י אחר וישמע ממנו את הברכות (שעשה נסים, וכן שהחיינו ביום הראשון), ובכך יוכל לצאת ידי״ח ברכות הרואה.

ו. מי שמוכרח לנסוע נסיעה ארוכה, ואם יסע בתחבורה ציבורית יפסיד את ההדלקה של אותו היום - מחוייב לשכור מונית כדי שיוכל להספיק להדליק נרות[7].

שליח להדלקה

ז. יש לעשות כל מאמץ לא למנות שליח להדלקת נרות חנוכה, אלא אם כן אין שום ברירה אחרת[8].

---

7. אולם בכדי להדליק בזמן ההדלקה, ורק שלא יצטרך להדליק מאוחר יותר, כל עוד שיוכל להדליק בברכה - אינו מחוייב להוציא הוצאות כדי להדליק בזמן; ומ״מ העושה כן - תע״ב. שערי ימי החנוכה (עק״ו).

8. כי הנה ישנם כמה שיטות לגבי הדלקת השליח שלא בנוכחות בעה״ב: יש סוברים שהשליח יברך רק 'להדליק' ולא 'שעשה נסים', יש סוברים שלא יברך כלל ויש סוברים שיברך שתי ברכות 'להדליק' ו'שעשה נסים' - אף אם כבר בירך לעצמו. בעיה נוספת קיימת במינוי שליח להדלקה, שכאשר ההדלקה מתבצעת ע״י שליח - נכנס המשלח לספק ברכה כשרואה נרות חנוכה של אחרים: האם צריך לברך עליהם מדין ברכת הרואה, ולכתחילה אין לאדם להכניס עצמו לספק ברכה. שערי ימי החנוכה (עס״ד).

פרק כז

בדיקות אחרונות לפני ההדלקה

א. **אין לסמוך על הכנת השמן והפתילות והכוסיות שהוכנו על ידי אחרים, ואפילו לא על הכנתו שלו. אלא, לפני ההדלקה יש לבדוק שוב שהכל נעשה כהלכה ומוכן להדלקה[1].**

ב. **מומלץ שהבדיקה הסופית תיעשה על ידי המדליק בעצמו, ולא על ידי שליח[2].**

ג. **לפני שמברך יתבונן שיש בכל כוסית כמות שמן שתדלק לפחות חצי שעה לאחר צאת הכוכבים. יש לשים לב לכך במיוחד בערב שבת, שאז כמות השמן צריכה להיות גדולה יותר[3].**

ד. **וכן, יש לבדוק שהפתילות מונחות כראוי בתוך הכוסיות, ושחלק הפתילה שמעל השמן הוא בגודל הנכון[4].**

הנחיות לפני ההדלקה

ה. **טוב לכבות את אורות החשמל שליד המקום שבו מדליקים**

---

1. באו"ח (וישב א"ח); כה"ח (סתרע"ה סט"ו); מועד לכל חי (סכ"ז סי"ד); עדות ביהוסף (חנוכה פ"ד, ס"ה); קובץ מבית לוי (ח"י עט"ו).
2. שם.
3. הליכות מועד (חנוכה פ"ה ה"ד).
4. כה"ח (סתרע"א סקט"ו); קובץ מבית לוי (ח"י עט"ו).

נרות חנוכה[5], כדי שיהיה ניכר יותר אור הנרות לבני רשות הרבים[6].

ו. **צדיקים ואנשי מעשה נוהגים לפתוח את החלונות והתריסים מכל הצדדים כדי שיהיה 'פרסומי ניסא' ככל היותר[7].**

ז. **הגר"ח מבריסק נהג שלא לראות נרות חנוכה דולקים לפני שהדליק הוא בביתו[8].**

ח. **ראוי ונכון שההדלקה תהיה בנוכחות כל בני הבית – לא רק לנוהגים שרק בעל הבית מדליק, אלא גם לנוהגים שכל בני הבית מדליקים[9].**

---

5. אם בני הבית לא שוהים שם.
6. אול"צ (ח"ד פמ"ב א"ה). וכן נהג הגרב"צ אבא שאול (כתבי התלמידים). וכ"מ בשערי ימי החנוכה (על"א).
7. וכך גם נהג הגראי"ל שטיינמן.
8. וטעמו, כיון דחשש לשיטת הרמב"ם עפ"י ביאור הב"ח דאף מי שעתיד להדליק בביתו מברך ברכת הרואה, וא"כ אם יראה הנרות - יצטרך לברך ברכת הרואה, ובכדי שלא להיכנס לספק ברכה - הקפיד שלא לראות את הנרות.
9. למנהג בני ספרד טעם הדבר מובן, כי למנהגם רק בעל הבית מדליק, והוא מוציא את כל בני הבית בהדלקתו, ולכן מצוה מן המובחר שיעמדו לידו בזמן שמדליק, כדי שישמעו את הברכות; אבל למנהג אשכנז שכל אחד מברך ומדליק לעצמו - צ"ב מדוע צריך להדליק בנוכחות בני הבית. הטעם לכך - כותב החיי אדם (כלל קנה ה"כ): כדי לפרסם את הנס ככל האפשר.

פרק כח

הכנות אחרונות

א. לכתחילה ראוי ונכון ליטול ידיים לפני שניגשים להדליק את הנרות[1].

ב. יש שכתבו, שלפני שנוטל את ידיו להדלקה – יגע בנעליו או במקומות המכוסים, כדי שלא יחשב כ'יוהרא' בזה שנוטל את ידיו ללא צורך[2].

ציצית

ג. לפני ההדלקה ביום הראשון של חנוכה – קיימת מעלה למשמש בציציות[3]; ויש מדקדקים אף לבדוק את כשרותן[4].

ד. יש נוהגים למשמש בציציות לפני הדלקת נרות חנוכה, לא רק ביום הראשון, אלא בכל שמונת ימי חנוכה[5].

---

1. ראה מג"א, מחצה"ש ומשנ"ב (ריש סימן תלב). וכ"מ בקב הישר (פרק צו) וביסוד יוסף (סימן פ).
2. שהרי אין דין נטילת ידיים לפני עשיית מצוה, והוי נטילה שלא תיקנוה חכמים. קב הישר (פרק צו).
3. כדי שיהיה מוקף במצוות: מזוזה מימין, נר חנוכה משמאל וציצית על בגדו. הליכות חיים (חנוכה ו).
4. מועד לכל חי (סכ"ז סע"ה).
5. עפ"י השאילתות (פרשת וישלח שאילתא כו). מועד לכל חי (סכ"ז אע"ה).

ט. לכתחילה יש לקבץ גם את הילדים הקטנים להדלקת הנרות, כדי לפרסם את הנס ככל האפשר[10].

י. לכתחילה ראוי ונכון שהנוכחים בהדלקה יעמדו סביב המדליק והמנורה כדי להרבות בפרסום הנס[11].

יא. יש לשים לב שבזמן ההדלקה לא יוסתרו הנרות לבני רשות הרבים על ידי בני המשפחה שעומדים סביב למנורה[12].

יב. בני הבית שמדליקים בפני עצמם – צריכים לדעת בשעת הדלקת בעל הבית שהם רוצים להדליק בפני עצמם[13], וטוב שיתכוונו בפירוש שלא לצאת בהדלקת בעל הבית[14].

יג. הרוצים להשתמש בשיירי השמן שבנר – יתנו עתה, לפני ההדלקה, שאינם מקצים את השמן יותר מן השיעור הדרוש[15].

---

10. בספר שיח שרפי קודש מבואר דלכן משחקים עם הנערים במשחקי הסביבון, כדי שיהיו בשעת הדלקת הנרות לפרסם הנס, וכמו דמצינו בליל פסח שנותנים לקטנים אגוזים שלא ישנו.
11. מקו"ח (לבעל החוו"י, סתרע"א ס"ז).
12. כיון שהדלקה עושה מצוה, צריך שבזמן ההדלקה יהיה פרסומי ניסא וייראו הנרות לעוברים ושבים, ואם הנוכחים בהדלקה מסתירים את הנרות - אין פרסומי ניסא בזמן ההדלקה לעוברים ושבים. הגר"ש דבליצקי.
13. דאם לא כן - יתכן שאינם יכולים לברך על הדלקתם, שממילא יצאו בהדלקת בעל הבית.
14. ברכת הבית (שער נד, ט); חידושי מהרצ"א (סוגיא ב, רצה).
15. דבר בעתו.

ה. בעת שנר השמש כבר אחוז ביד ימין, יש נוהגים להחזיק ביד שמאל את כנף הציצית בשעת הברכות וההדלקה[6].

אמירת 'לשם יחוד'

ו. יש נוהגים לומר 'לשם יחוד' לפני הדלקת נרות חנוכה, אף שאינם נוהגים לאומרו לפני שאר המצוות[7].

ז. רבים נוהגים לומר לכל הפחות את ה'לשם יחוד' המנימלי: 'לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, הריני בא לקיים מצות הדלקת נר חנוכה, לתקן את שורשה במקום העליון, ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו'[8].

אמירת 'ויהי נועם'

ח. אף מי שאינו מקפיד לומר 'ויהי נועם' לפני כל ברכת המצוות, ראוי שיאמרנו לפני ברכות ההדלקה, משום שיש בו שייכות ישירה לימי החנוכה[9].

---

6. שם.

7. יפה ללב (ח"ב סק"א).

8. יסוד ושורש העבודה (שער המפקד פ"א).

9. יפה ללב (סתרע"ו ס"א). וזאת ע"פ מש"כ הקדושת לוי (פר' מקץ דרושים לחנוכה), שניסי חנוכה נעשו בהתעוררות חשמונאי ובניו, ועל כן יש לומר פסוק זה בעת ההדלקה, ש'מעשה ידינו' (היינו של חשמונאי ובניו) 'כוננה עלינו' (שהקב"ה הצליח את מעשה ידינו לנצח במלחמה).

הדלקת הנר שבו מדליקים את הנרות

ט. לפני שמתחיל לברך - ידליק את נר ה'שמש' שבו מדליק את הנרות, כדי שיוכל להדליק מיד בסיום הברכה[10].

י. לכתחילה ראוי ונכון שגם אם מדליק את הנרות עם מצית - יעשה את פעולת ההצתה לפני הברכות, כדי שמיד לאחר הברכות יתחיל בהדלקה, ולא יהיה כל הפסק בין הברכות להדלקה[11].

יא. יש נוהגים שאחד מבני הבית מדליק את נר השמש בשעה שהמדליק מברך על הנרות[12].

---

10. ראה שו"ע (סר"ו ס"ג) ומשנ"ב (סקי"א). בעל החזון נחום (הו"ד בשו"ת שדה הארץ ח"ג סל"ח וסכ"ט) דן אודות 'מי שהפסיק בין הברכות למצוה בהדלקת הנר הנוסף שאינו מגוף המצוה, או דילמא כיון שהדלקת הנר הנוסף באה לצורך נרות חנוכה כדי שלא ישתמש לאורם, הוי ליה כההיא דברכות (מ, א): 'טול ברוך - לא הוי הפסק'. וכתב, שמצד הדין בודאי היה חייב לחזור ולברך קודם הדלקת הנרות, כיון שהדלקת הנר הנוסף אין לו שייכות כלל למצוה עצמה, שנר זה הוי כנר של חול ממש, ושהה יותר מכדי דיבור, והוי הפסק גמור, ואינו דומה להההיא ד'טול ברוך', דהתם הוי מענין השייך לפרוסת המוציא, משא"כ בנידון דידן שאינו שייך כלל למצות נר חנוכה. אמנם - הוא מוסיף - מיראי הוראה אנכי, ונראה לי שהראוי להורות להלכה ולמעשה שלא יברך פעם נוספת, כיון שהנר הנוסף מענין הדלקת נר חנוכה שבא לגדר ולסייג שלהם, והוי ליה קצת צורך מצוה'.

11. הרי הלכות (חנוכה פט"ז הט"ו).

12. חנוכה בציון (פ"ו ס"ד).

עמידה מול הנר שיודלק ראשונה

יב. לפני שמברך את הברכות - יתקרב למנורה ויעמוד מול הנר הראשון שידליק, כדי שלא יצטרך להעביר על המצוות[13].

יג. בכל לילה יש לזוז מעט יותר לצד שמאל, כדי שידו הימנית תהיה מול הנר הנוסף שאותו מדליק ראשונה[14].

המתנה להדלקה

יד. גדולי ישראל היו נעמדים לפני זמן ההדלקה ומצפים לרגע הנכון, ומיד בהגיע הזמן היו מברכים את הברכות בריכוז וברגש[15].

13. חיי״א (כלל קנד סעיף כג); משנ״ב (סתרע״ו סקי״א). דין זה נאמר באדם ימני, שמדליק את הנרות ביד ימין, שכשעומד מול החנוכיה - יד ימינו סמוכה לנר הימני שבחנוכיה, וכדי להתחיל להדליק מצד שמאל - עליו להושיט ידו באלכסון לצד שמאל, ונמצא מעביר על הנר הימני, נגד הכלל של ׳אין מעבירין על המצוות׳, ולכן עדיף מלכתחילה לעמוד בצד שמאל של החנוכיה כדי שיד ימינו תהיה סמוכה לנר השמאלי וכך לא יעבור על המצוה. אבל מי שהוא איטר ועליו להדליק ביד שמאלו, הרי ממילא תעבור יד שמאלו קודם ליד הנר השמאלי, ואין צריך לצדד עצמו לצד שמאל של החנוכיה. שערי ימי החנוכה (ענ״ח).

14. משנ״ב (סתרע״ו סקי״א) בשם החיי״א.

15. ראה מזקנים אתבונן (חנוכה עמ׳ 11).

פרק כט

הכנה רוחנית

א. אין לקיים מצוה חביבה זו כ׳מצות אנשים מלומדה׳, אלא יש לקיימה במחשבה נכונה ומתוך כוונת עניינה, וכדלהלן[1].

ב. לפני אמירת הברכות ובמהלך אמירתן יכניס שמחה עצומה בלבו על עוצם נס פח השמן ועל שאר הנסים והתשועות הגדולות שה׳ עשה לאבותינו בימים ההם, בזמן הזה[2].

ג. אדם ששמח בעת קיום מצוה - מקיים מצות עשה נוספת מן התורה; ומצוה זו - השניה - חשובה לא פחות מהמצוה שעוסק בה[3].

ד. בעת הדלקת הנרות יש לזכור - כי דעתו של אהרן נחה (לאחר שחלשה משום שחשב שאין לו חלק בחנוכת המשכן) בשומעו: ׳שלך גדולה משלהם׳[4].

1. יסוד ושורש העבודה (חנוכה שער יב פי״א).

2. יסוד ושורש העבודה (שער המפקד פי״א).

3. רבנו בחיי (תחילת פרשת נשוא). ברמב״ם (סוף הלכות לולב) מובא: ״וכל המונע עצמו משמחה זו - ראוי להפרע ממנו, שנאמר: ׳תחת אשר לא עבדת את ה׳ אלהיך בשמחה וטוב לבב׳״.

4. לבי״י (הו״ד בדבר בעתו).

הודאה

ה. עיקר תקנת חז"ל להדליק נרות בחנוכה היתה כדי להודות בהדלקה על הנסים העצומים שנעשו לאבותינו בימים ההם. ונמצא, כי כוונת הלב בשעת ההדלקה להודות ולהלל היא מעיקר המצוה[5].

ו. הודאה זו – האמורה – מוטלת גם על בני הבית שאינם מדליקים בעצמם, ויש לזכור זאת בשעת ההדלקה[6].

ז. גם מי שאינו נוכח בהדלקת נרות שבביתו – יזהר לתת אל לבו להודות ולהלל לה'[7].

---

5. ואין זה דומה לקריאת המגילה שיוצא ידי"ח גם אם אינו מבין, דהתם סו"ס סיפר את הנס, אבל בהדלקת נר חנוכה צריך להוסיף ולהתבונן בגודל הנסים כדי להודות ולהלל לה' עליהם. הגרש"ז אויערבאך (הליכות שלמה חנוכה פט"ז ס"ט).
6. הגרש"ז אויערבאך (חנוכה פט"ז בדבר הלכה סק"ט).
7. הגרש"ז אויערבאך (חנוכה פט"ז בדבר הלכה סקכ"ב).

פרק ל

גודל המעמד

א. מדברי הרמב"ן[1] עולה, שבעת הדלקת נרות חנוכה עומד כל יהודי על מקומו של הכהן הגדול בבית המקדש, ונעשה ככהן גדול, וביתו נחשב לבית המקדש[2].

ב. כשאדם מדליק נרות חנוכה 'הריהו דומה באותה שעה לאהרן ובניו החשמונאים הקדושים והטהורים, ובמעשה הדלקה זה בכוחו להאיר על שבעת קני המנורה הטהורה, ומאיר עד העולמות העליונים, וכאילו הוא עומד במקום אהרן ובניו'[3].

ג. בספרים הקדושים מובא, ש'מלאכים קדישין' באים לביתו של אדם לשמוע את ברכותיו ולחזות בנרותיו[4].

ד. בעת שמקיימים מצות הדלקת נרות חנוכה – מתעוררים נסים ונפלאות גם עתה, 'להיווש בהם גם היום'[5].

---

1. על התורה ריש פרי בהעלותך.
2. עיי"ש בשם המדרשים.
3. מרבה חיים (פ"ג) עפ"י הרמב"ן (פרי בהעלותך).
4. ראה קב הישר (פצ"ו) וכה"ח (סתרע"ו סק"ח).
5. ייטב לב. מסיבה זו - אומר החידושי הרי"ם - 'תיקנו אף לרואה נר חנוכה, שיברך שעשה נסים לאבותינו, כי הארת הנסים מתעוררת על

פרק לא

ברכות ההדלקה

א. לדעת היעב״ץ[1] – ברכות ההדלקה הם חלק בלתי נפרד ממצות ההדלקה, ׳דהדלקה בלא ברכה לאו כלום היא׳[2].

ב. יכוין היטב בכל ברכות ההדלקה, ויאמרם מתוך שמחה גדולה על גודל הנס[3].

ג. יש לזכור לכוין בברכות ובהדלקה להוציא ידי חובה את כל בני ביתו[4].

ד. השומע ברכה מחבירו – צריך לשמוע כל מילה בריכוז ולהתכוין לצאת ידי חובתו. אם השומע היה טרוד

1. מור וקציעה (סתרע״ב ד״ה ומ״מ).
2. עפ״ז מבאר היעב״ץ מדוע מברכים על ההדלקה בבית הכנסת, הלא ההדלקה בבית הכנסת אינה חיוב מדינא, אלא מנהג ותיקין מזמן הגאונים, כמבואר בשו״ת הריב״ש (סקי״א) דאינה חיוב, ואין לה שום שורש בתלמוד, וגם הרמב״ם והטור לא כתבו דין זה, וא״כ מדוע מברכים עליה ׳אשר קדשנו במצוותיו וציונו׳? אמנם לאמור למעלה א״ש, דהברכה היא חלק מהמצוה, ולא שייך להדליק ללא ברכה, דהדלקה בלא ברכה לאו כלום היא, ולכן כל כמה שמדליקין בבית הכנסת, ממילא גם מברכים עליה, דבלא ברכה אין זו הדלקת מצוה כלל. הגר״מ שטרנבוך (תשובות והנהגות חנוכה בהקדמה).
3. נר ציון (כסלו פ״י ה״ח).
4. ראה להלן.

ה. על פי הקבלה, בעת ההדלקה מתגלים אורות נפלאים, ואותה שעה היא עת רצון בעולם ונחת רוח לפניו יתברך[6].

ו. ב׳בני יששכר׳[7] מבואר, כי מי שמדליק נרות חנוכה כדת וכהלכה – יזכה להנצל מדינה של גיהנם.

ידי הנרות׳. במסכת ע״ז (יח, א) מסופר, שאחות אשתו של רבי מאיר הוכנסה לבית האסורים, ור״מ ביקש משומר בית האסורים שישחררה. השומר חשש שמא יוודע למלכות ששיחררה ויענישוהו. אמר לו ר״מ כי אין לו מה לחשוש, ואם יתפס - יאמר: ׳אלהא דמאיר ענני׳, ומיד ינצל. והקשה המהרש״א: כיצד יתכן שר״מ ייחד את שמו של הקב״ה על עצמו, והרי שנינו (ברר צ) כי אין הקב״ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם? מתרץ המהרש״א, שכשאמר ר״מ לשומר לומר ׳אלהא דמאיר ענני׳, הוא לא התכוין לעצמו, אלא אמר לשומר שאם יתפס יזכיר את האלוקים שהאיר לנו נסים גלויים בחנוכה - שהוא יציל אותך. ולפ״ז הסגולה הידועה של ׳אלקא דמאיר ענני׳ היא שאפילו רק ע״י הזכרת הנס של חנוכה - זוכים לנסים וישועות, וק״ו בתוך ימי חנוכה עצמם, שהארת הנסים בשמונת הימים - גדולים וחזקים למנצלים אותם.

6. חנוכה בציון (פ״ח ס״ב).
7. מאמר הלל והודאה (א״א).

במחשבותיו ולא נתן לבו לשמוע את הברכה - לא יצא ידי חובתו, למרות שקולו של המברך נכנס לאוזניו[5].

ברכת 'להדליק'

ה. הנוהגים לברך 'להדליק נר חנוכה' - ראוי שידעו שבברכה זו יש י"ג תיבות, וכן בברכת 'שעשה נסים' יש י"ג תיבות, לפי שברכות אלו - כשהן נאמרות בכוונה - הן 'מעוררות י"ג מידות של רחמים'.

בשתי הברכות יחד יש כ"ו תיבות, כנגד שם הוי"ה, לפי שעל ידן שורה השכינה על המברך[6].

ו. הנוהגים לברך 'להדליק נר חנוכה' - ראוי ונכון שיכוונו ראשי תיבות נח"ל[7].

---

5. הגרש"ז אויערבאך (מנחת שלמה ח"א ס"א א"ב).

6. קב הישר (פצ"ו); חכמת שלמה (סקל"ט). כידוע, קיימות שתי גירסאות בנוסח הברכה: 'להדליק נר חנוכה', או: 'להדליק נר של חנוכה'. שם העצם 'נר' נכתב תמיד במקרא בלשון זכר, אבל בלשון חכמים - פעמים זכר ופעמים נקבה, ועמדו על כך בעלי התוספות בקידושין ובחגיגה; אך גם בלשון חכמים 'נר' סתם או 'נר של שבת' - לעולם זכר, ורק 'נר חנוכה' הוא בלשון נקבה. הסיבה לכך היא, מפני שהנר נסמך לשם חנוכה שהיא לשון נקבה, ומפני חשיבותה גם הנר הופך ללשון נקבה. זאת אחת הסיבות של המברכים 'נר חנוכה', כדי שהנר יסמך לחנוכה, בלי להוסיף את תיבת 'של'. ויש גירסה שמחברת את ה'של' אל 'חנוכה': 'שלחנוכה'.

7. שהוא שם קדוש הרמוז בראשי תיבות 'נוצר חסד לאלפים', ובראשי

ברכת 'שעשה נסים'

ז. בברכת 'שעשה נסים' - יצייר במחשבתו כאילו ה' עשה 'עמו' את הנסים והישועות בימים ההם, ויודה עליהם במחשבתו[8].

ברכת 'שהחיינו'

ח. ברכת 'שהחיינו' - מתייחסת לא רק למצות ההדלקה, אלא גם לעיצומו של יום[9].

ט. את ברכת 'שהחיינו' יש לברך מתוך שמחה עצומה ומתוך הודאה לה' שהאריך את חייו ואת חיי בני ביתו וזיכם לקיים עתה את המצוה החביבה - הדלקת נרות חנוכה[10].

י. מי שקנה או קיבל חנוכיה חדשה ולא בירך 'שהחיינו' - יכוין בברכת 'שהחיינו' בהדלקה גם על החנוכיה[11].

תיבות 'נפשנו חכתה להי"', שהרי הצלתם היתה משום שבטחו בה' וציפו לישועתו. בא"ח (הלכות חנוכה ה"ב).

8. יסוד ושורש העבודה (שער המפקד).

9. מאירי. הו"ד בשעה"צ (סתרע"ו סק"ג).

10. ויאמר בלבו: 'בני הקטנים, אף שיברכו ברכה זו בעצמם - לא יתנו הודאה במחשבתם כראוי לו יתברך שמו. אתן אני בשבילם הודאה עצומה'. יסוד ושורש העבודה (שער המפקד פ"א).

11. הגרש"ז אויערבאך (הליכות שלמה חנוכה פט"ז ה"י).

בין הברכות להדלקה

יא. **בין הברכות להדלקה אסור להפסיק בדיבור, ואפילו בעניית 'אמן' על ברכות ההדלקה הנשמעים מאדם אחר[12].**

יב. **בין הברכות להדלקה אסור להפסיק בשתיקה יותר מכדי דיבור** (יותר מכדי אמירת 'שלום עליך רבי')[13].

---

12. ראה שו"ע (סר"ו ס"ג) ומשנ"ב (שם).

13. שם.

פרק לב

מצות ההדלקה

א. **כאשר אדם מדליק נרות חנוכה – הוא מקיים שתי מצוות: א. מצות הדלקת נרות חנוכה; ב. פרסום הנס[1].**

ב. **בהדלקת נרות חנוכה מתקיימות שתי מצוות נוספות: א. 'לא תסור'; ב. 'שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך'[2]. ויש לכוין לשם כך[3].**

ג. **בעת הדלקת נרות חנוכה חובה להתבונן בגודל הנסים שנעשו לאבותינו בימים ההם – הן על נס פך השמן והן על נס המלחמה – ולהודות לה' עליהם במחשבתו[4].**

ד. **לפי תורת הסוד – יש לכוון בהדלקה בכל לילה למידה אחת מי"ג מידות. ביום א': 'אל'; ביום ב': 'רחום'; עד שביום ח': 'נוצר... ונקה'[5].**

---

1. וגם כשמדליק לבד ואין אחר עמו - נחשב לפרסומי ניסא, דעצם ההדלקה הוי בכלל פרסומי ניסא. ביה"ל (סתרע"א ס"ז ד"ה ויש נוהגים); שו"ת אג"מ (ח"ד סק"ה א"ז).

2. שבת (כג, א).

3. ראה סידור תתקבל (עמ' 814).

4. הגרש"ז אויערבאך (חנוכה פט"ז דבר הלכה סקכ"ב), וכפי שאנו אומרים: 'הנרות הללו אנו מדליקין על הנסים... כדי להודות ולהלל'.

5. בנ"י (כסלו ב, ט).

המדליק

ה. לכתחילה ראוי ונכון שהמדליק את הנר הראשון – ימשיך וידליק גם את יתר הנרות, ולא יתן לאחר להדליק[6].

ו. יש מבני עדות המזרח שנוהגים מן היום השני ואילך לכבד את הילדים להדליק את הנרות הנוספים, כדי לחנכם במצוות[7].

---

6. כדי שלא תיראה המצוה כמשא עליו. ראה מג״א (סתרע״א סקי״א) ושע״ת (שם סקי״ג) בשם מור וקציעה, ומשנ״ב (שם, ס״ק מט). לדעת הלבוש (סתרע״א ס״ח. הו״ד במג״א סקי״א) - המדליק בביתו אינו רשאי לתת לאדם אחר להדליק את שאר הנרות. ודינו שונה מדין המדליק נרות חנוכה בבית הכנסת, שיכול לתת לאדם אחר להמשיך להדליק את שאר הנרות, שכן בנרות בית הכנסת כל הציבור מקיים את המצוה, וכשם שהמדליק הראשון הינו שליח של הציבור להדליק, יכול גם אדם אחר להיות שליח של הציבור ולהדליק חלק מהנרות, משא״כ בנרות שאדם מדליק בביתו - המצוה היא שלו, והוא צריך להדליק את כל הנרות בעצמו. אולם, פוסקים רבים סוברים שגם בביתו יכול לתת לאדם אחר להדליק את שאר הנרות, אלא שיש לבעל נפש להחמיר ולהדליק הכל בעצמו, כדי שלא ייראה כאילו המצוות כבדים עליו כמשא, ושלא יהיה נראה כאילו מצוות בזויות עליו. שו״ת מהרשל (ספ״ה), יעב״ץ (מור וקציעה סו״ס תרע״א), חיד״א (מחזיק ברכה ס״ב).

7. הבא״ח (פר׳ וישב הל׳ חנוכה סי״ח) כתב: ׳טוב ליתן לאחד מבניו הקטנים להדליק בידם הנר הנוסף כדי לחנכם במצוות, שגם בזה הנר הנוסף יש קצת מצוה, וכן אני נוהג, וראוי לעשות כך, אבל לא יתן להם להדליק מנרות של חיוב, ודלא כמאן דהתיר בזה׳. ובכה״ח (סופר, סתרע״א אפי״ג) ביאר כוונתו, שיתן לבנו הקטן להדליק את הנר הנוסף, היינו השמש, ולא נרות המהדרין. מאידך הגר״ח פלאגי׳ (מועד לכל חי סכ״ז סל״ו) כתב:

ז. ראוי ונכון לתת לאחד הבנים הקטנים להדליק את נר ה׳שמש׳ כדי לחנכו במצוות[8].

אופן ההדלקה

ח. המדליק יושיט את ידו בכיוון ישר מול הנר שאותו הוא מתכוין להדליק תחילה, ולא יעבירנה על יד נרות אחרים[9].

ט. בשעת ההדלקה יש להדליק ולהמתין עד שתיתפס הלהבה בפתילה היטב, ורק לאחר מכן לעבור לנר הבא[10].

׳מה שנותן הבעל הבית לבניו הקטנים להדליק שאר הנרות מן המהדרין - אין קפידא׳.

8. כה״ח (סופר, סתרע״א אפי״ג).

9. כדי שלא להעביר על המצוות. משנ״ב (סתרע״ו סקי״א).

10. כמו בהדלקת המנורה בביהמ״ק - שנאמר בה (שמות כז, ב): ׳להעלות נר תמיד׳, ודרשו חז״ל (תורת כהנים פי״ג ה״ז): ׳שלא יסיר הכהן את ידו עד שידליק רוב הפתילה היוצאת מן השמן׳. שו״ת מהר״י ברונא (סל״ט); ביה״ל (סתרע״ג ס״ב ד״ה הדלקה עושה מצוה); משנ״ב (סרס״ד סקכ״ו); כה״ח (סתרע״ג אנ״ג). יש פוסקים שמשמע מדבריהם שדין זה הוא לעיכובא, ולא רק בנר החדש אלא גם בשאר הנרות. וז״ל שו״ת התעוררות תשובה (סימן תסד): ׳נ״ל דהמדליק נר חנוכה צריך שידליק רוב היוצא מן הפתילה, כדאיתא לענין הדלקת נר שבת. והטעם, דאם לא ידליק רוב היוצא מן הפתילה - איננו דולק יפה היטב, וחיישינן שמא יטה כדי שידלק יפה, וכיון דאיננו דולק יפה היטב אא״כ יטה, א״כ לא חשיבא הדלקה זו. הגם דקיי״ל כבתה אין זקוק לה, היינו אם הדליקה מעיקרא כהוגן, אבל אם לא הדליק יפה - אז זקוק לה׳. וכן משמע מדברי הבא״ח (שם נח אט״ו) וז״ל: ׳ידליקו נרות שבת רוב היוצא מן הפתילה, שאם לא ידליק אלא ראש הפתילה ויסלק ידו ממנה - חשיב כאילו

י. אם בשעת ההדלקה האש לא נאחזה היטב בפתילה, והיה ברור שהנר יכבה בתוך חצי שעה – אינו יוצא ידי חובה בהדלקה זו[11].

יא. נכבה ה׳שמש׳ – שבו מדליקים את הנרות – לפני תום ההדלקה, לא ידליקנו מאחד הנרות[12].

יב. לכתחילה אין להפסיק בדיבור באמצע ההדלקה, בין נר לנר; ויש להקפיד על כך מאוד, כי באופנים מסויימים יתכן שצריך לחזור ולברך[13].

דלקה מאליה ואינו מקיים מצוה בהדלקה, וכן היה בנרות המנורה של בית המקדש, וצריך להזהר בזה גם בנרות חנוכה׳. אולם בשו״ת מי יהודה (או״ח ס״ל) כתב, דכיון שהפוסקים לא הזכירו דין זה בהלכות חנוכה, משום דקיי״ל ׳כבתה אין זקוק לה׳, לכן אין צריך להקפיד בזה.

11. ט״ז (סתרע״ג סק״י); מג״א (שם סקי״ב); משנ״ב (שם סקכ״ה); מקו״ח (סתרע״ב ס״ב); חיי״א (כלל קנד נשמת אדם א״ב).

12. דרכי משה (סתרע״ד א״א) בשם רבנו שמחה; משנ״ב (שם סק״ג וסק״ז); כה״ח (שם סק״ז).

13. שו״ת מנח״י (ח״ד סקט״ו).

פרק לג

׳הנרות הללו׳

א. באמירת ׳הנרות הללו׳ אנו מכריזים שמטרת ההדלקה אינה כדי להשתמש בנרות, אלא כדי להודות על הנסים והנפלאות, ונמצא שגם האמירה היא משום ׳פרסומי ניסא׳[1].

ב. אין להתחיל לומר את נוסח ׳הנרות הללו׳ לפני שהאש נתפסה בפתילה היטב[2].

ג. נוהגים לומר את נוסח ׳הנרות הללו׳ לאחר הדלקת הנר הראשון, תוך כדי הדלקת שאר הנרות[3].

ד. **אין להדליק את הנר הנוסף אלא לאחר אמירת נוסח ׳הנרות הללו׳ עד תומו**[4].

ה. **מי שקשה לו להתרכז בהדלקת הנרות ובאמירת ׳הנרות הללו׳ גם יחד – רשאי לאומרו בגמר ההדלקה**[5].

ו. **יש נוהגים לכתחילה לומר את נוסח ׳הנרות הללו׳ לאחר הדלקת כל הנרות**[6].

1. ערוה״ש (סתרע״ו ס״ח).

2. ראה להלן.

3. שו״ע (סתרע״ו ס״ד) ומשנ״ב (סק״ח).

4. דבר בעתו.

5. הליכות מועד (חנוכה פ״א ס״ו).

6. וכן נהג הגרי״ש אלישיב (אשרי האיש חנוכה פל״ח ס״א; קונטרס הלכות חנוכה עמ׳ 20).

ז. **יש צדיקים שבעת אמירת 'הנרות הללו' (הנאמרות פעמיים - בהתחלה ובאמצע), מראים באצבעם על הנרות[7].**

ח. **יש שנוהגים לומר כסדר דלהלן: 'הנרות הללו', 'מזמור שיר חנוכת הבית לדוד', שבע פעמים 'ויהי נועם', מזמור 'יושב בסתר עליון'[8].**

נוסח 'הנרות הללו'

ט. **בנוסח 'הנרות הללו' יש ל"ו תיבות[9], כנגד הנרות של כל שמונת ימי חנוכה, מלבד שתי התיבות של 'הנרות הללו'[10].**

---

7. ראה רש"י סנהדרין (עא, ב) ורש"י בפרשת בהעלותך (ח, ד) ומד"ר (שמות סוף פרשה כג), דכל מקום שכתוב 'זה' - מראה באצבעו. וכן נהג הגר"ש דבליצקי.

8. חנוכה בציון (פי"ב ס"ב).

9. יש נוסחאות שבהם יש יותר מל"ו תיבות, וביאר הגרי"י קניבסקי (אורחות רבינו ח"ג עכ"ב) שהמנין הוא עד התיבה 'בלבד', ומשם ואילך אין זה עיקר הנוסח.

10. ומשמעו: הנרות הללו - הם ל"ו. בשתי התיבות 'הנרות הללו' יש שמונה אותיות - כנגד שמונת ימי החנוכה. ראה ט"ז (סתרע"ו סק"ה), מג"א (שם סק"ג) ומשנ"ב (שם סק"ח). לדעת המהרש"ל (הו"ד במחצית השקל סתרע"ו סק"ח) הנוסח הנכון - שעליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע - הוא כדלהלן: 'הנרות הללו אנו מדליקים, על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות שעשית לאבותינו על ידי כהניך הקדושים, וכל שמונת ימי חנוכה הנרות הללו קודש הם, ואין לנו רשות להשתמש בהן, אלא לראותן בלבד, כדי להודות לשמך על נפלאותיך ועל ניסיך ועל ישועתך'. נוסח 'הנרות הללו' של המהרש"ל היה מצורף לסידורו של הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש חנוכה פל"ח ס"ב). הגאון רבי שריה דבליצקי נהג לומר את נוסח 'הנרות הללו' מתוך סידור של בני עדות המזרח, שיש בו נוסח מדוייק עם ל"ו תיבות מלבד 'הנרות הללו'. בסידור תתקבל (סדר חנוכה עמ' תתיח) מודפס הנוסח המדוייק כפי שאמרו הגר"ש דבליצקי.

פרק לד

לאחר ההדלקה

א. **אחרי אמירת 'הנרות הללו' – נוהגים רבים לומר את 'מזמור שיר חנוכת הבית'[1].**

ב. **באמירת 'מזמור שיר חנוכת הבית' יכוין להודות לה' על התשועה הגדולה שעשה עמנו בימים אלו[2].**

ג. **יש נוהגים לומר 'ויהי נועם'[3] לאחר הדלקת נרות חנוכה – וזוהי סגולה לשמירה מעולה לכל השנה[4].**

ד. **בתשב"ץ מבואר, שהחשמונאים אמרו שבע פעמים 'ויהי**

---

1. סדר היום (אקס"ח); יסוד ושורש העבודה (המפקד פ"א); כה"ח (סתרע"ו סק"ל); צרור המור (נח ה, ח); קובץ מבית לוי (ח"י ע"ז). אמירת 'מזמור שיר חנוכת הבית' בכוונה לאחר הדלקת נרות חנוכה - בכוחה להכניס שמחה ללב. רמז לדבר: אותיות שמחה הם ראשי התיבות של 'מזמור שיר חנוכת הבית'. דבש לפי. הו"ד בספר מטעמים החדש (ערך חנוכה אות א) ובחכמת שלמה (סמ"ט). בעת אמירת הפסוק 'ה' אלהי שועתי אליך ותרפאני' שב'מזמור שיר חנוכת הבית לדוד' - יזעק לה' במחשבתו מקירות לבו שירפאו מכל תחלואיו, 'והבורא יתברך יחיש את רפואתו בזכות מצות ההדלקה'. דברי נחמיה (עמ' כו); מועדים וזמנים (ויזניץ, חנוכה עצ"ג); קונטרסו של הגר"ח קרלנשטיין (חנוכה על"ב); סידור תתקבל (עתתט"ו).

2. יסוד ושורש העבודה (שער יב פ"א).

3. תהלים (צ, יז).

4. ספר הזכירה; בא"ח (וישב אכ"ג); ארחות חיים (סתרע"ו סק"ה).

נועם׳ בעת הליכתם למלחמה, וכך ראוי לנהוג לאחר הדלקת נרות חנוכה[5].

ה. לאחר אמירת הפסוק ׳ויהי נועם׳ שבע פעמים - יש שמוסיפים לומר את מזמור[6] ׳יושב בסתר עליון׳[7].

ו. רבים נוהגים לומר גם את מזמור ׳למנצח בנגינות מזמור שיר׳[8].

יש שמהדרים לומר מזמור זה בצורת המנורה[9].

תפילות ובקשות

ז. לאחר הדלקת הנרות - יעמדו בעל הבית ואשתו מול נרות המנורה ויתפללו על בניהם שיהיו מאירים בתורה[10].

---

5. ליקוטי מהריי״ח בשם סידור רבי שבתאי.

6. תהלים (צא).

7. מועד לכל חי (סכ״ז סי״ג) בשם ספר הזכירה; כה״ח (סתר״ע סקכ״ו); בא״ח (וישב סכ״ג). ולא הוזכר בבירור בדבריהם אם גם יושב בסתר יש לומר שבע פעמים או רק ויהי נועם, ובהליכות מועד (חנוכה פ״א הערה סד) כתב שמשמע קצת שהכוונה לומר שבע פעמים היא על שניהם, והוסיף כי רבים נוהגים לומר רק ויהי נועם שבע פעמים, ויושב בסתר פעם אחת.

8. כה״ח (סתרע״ו סק״ל).

9. ראה יסוד ושורש העבודה (המפקד פ״א) וכה״ח (סתרע״ו סק״ל). בעת אמירת ׳למנצח בנגינות מזמור שיר׳ בצורת המנורה - טוב לזקוף את הסידור או הדף, כדי שהמנורה המצויירת תהיה זקופה כדוגמת המנורה שהיתה בבית המקדש.

10. נר ציון (פ״י ס״ו); חנוכה בציון (פ״ג ס״ג).

ח. מכיון שהדלקת נרות חנוכה בהידור היא סגולה לבנים תלמידי חכמים, לכן בעת שהנרות דולקים יבקש על בניו שיהיו חכמים ויראי אלוקים[11].

ט. קיימת עדיפות לבקש על בנים תלמידי חכמים בחצי שעה הראשונה שלאחר הדלקת הנרות[12].

י. עת הרצון הגדולה ביותר לקבלת בקשותיו של אדם ולמילוי משאלותיו היא מיד לאחר עשיית מצוה. ולכן, לאחר הדלקת נרות חנוכה - ישא תפילה לה׳ ויבקש כל אשר יחפוץ[13].

׳מעוז צור׳

יא. יש ענין גדול לזמר את פזמון ׳מעוז צור׳ בזמן שנרות חנוכה דולקים[14].

---

11. ראה מג״א (סרס״ג סקי״א) בשם רבנו בחיי, א״ר (שם סק״א), באר היטב (שם סק״ט), מחצה״ש (שם סקי״א), חנוכה בציון (פ״ח ס״ג).

12. שם.

13. ובעיקר יבקש על בנים תלמידי חכמים, מאירים בתורה, ועל שאר דברים רוחניים. ח״ח (עה״ת פרשת כי תבוא ערע״ג); רבי אהרן ראטה, בעל שומר אמונים.

14. תוכן פיוט ׳מעוז צור׳: סיפור הצרות שעם ישראל עבר במשך הדורות, החל מגלות מצרים ועד גלות יון, ותפילה לבורא עולם: כשם שניצלנו מכל אלה, כך ניצל מגלות אדום. הבית הראשון של הפיוט: בקשה על בנין בית המקדש; הבית השני: גלות מצרים; הבית השלישי: גלות בבל; הבית הרביעי: צרות המן האגגי; הבית החמישי: גלות יון ונס חנוכה; הבית השישי: בקשה להינצל ממלכות אדום ולזכות לגאולה השלימה.

יב. בליל שבת חנוכה נהג בעל 'תרומת הדשן' לזמר את פזמון 'מעוז צור' בסעודת שבת, יחד עם שאר זמירות שבת[15].

יג. יש שנמנעו מלומר את הבית האחרון 'חשוף זרוע' בשבת, משום שתוכנו בקשה ותחנונים, ואין מבקשים ומתחננים בשבת[16].

יד. השירים והתשבחות, התפילות והבקשות, הנאמרות לאחר ההדלקה - בכוחם לחולל ישועות ונפלאות[17].

שהייה ליד נרות חנוכה

טו. צדיקים רבים נוהגים לשהות ליד הנרות לאחר ההדלקה, במשך חצי שעה, לראותם ולשמוח בהם[18].

יש סוברים ששהייה זו היא עיקר המצוה[19], ומעיקרא דדינא[20].

15. לקט יושר (או"ח עקנ"ג).

16. הגר"ש דבליצקי לא היה שר 'מעוז צור' בשבת, וביאר טעמו משום שאין זה מסתדר ע"פ הכוונות לומר 'מעוז צור' בשבת. אמנם הוא היה מעורר, שאלו שכן שרים 'מעוז צור' בשבת - יש להם להזהר שלא לומר את הבית האחרון, 'חשוף זרוע', משום דהוי תחנונים, ואין מבקשים ומתחננים בשבת.

17. ראה המועד כהלכתו (חנוכה עשכ"א).

18. יש שמאריכים בזמן זה בשירים ופיוטים (יסוד ושורש העבודה שער יב פ"א), ויש שמספרים לבני ביתם ענייני הנס (לב דוד לחיד"א פרק כח).

19. מקו"ח (לחווי"י סתרע"ב סק"ב): 'נ"ל שעיקר המצוה היא שיהיה המדליק אצל הנרות חצי שעה לראותם ולשמוח בהם... ולא סגי שידליק וילך לו'.

20. מנוחה וקדושה (לר' ישראל איסר מפונביז', תלמיד הגר"ח מוולוז'ין): 'הדין

טז. בשעת הדלקת נרות חנוכה יורד מן השמים מעט מהאור הגנוז, 'וכיצד יעזוב את הנרות וילך, ולכן יש לכל אדם לישב אצל הנרות שלו אחר הדלקה כל החצי שעה'[21].

יז. כה כתב בעל האדרת[22]: 'התענגתי לשבת בחדר שבו הנרות, לראותם ולהסתכל בהם בכל רגע'[23].

יח. לכתחילה ראוי ונכון שלא לצאת מיד לאחר הדלקת הנרות אפילו כדי להתפלל ערבית[24].

הסתכלות על הנרות

יט. בכלל מצות הדלקת נרות חנוכה - לראות את הנרות

הדולקות כדי לזכור את הנס. ולכן, 'אינו נכון להדליק בביתו ולילך מיד אחר הדלקה'[25].

נותן להתעכב איזה זמן אחר ההדלקה עם בני ביתו כדי לשמוח על פטרוננו העומד לנו בעת צרותינו'.

21. אמרי פנחס (שער השבת א"ח).

22. בספרו נפש דוד.

23. בעל האדרת מוסיף לספר, שגם כאשר הוא היה אנוס לצאת מהחדר מחמת עבודת הציבור, 'בכל זאת ישבתי נגד פתח אותו החדר כדי להסתכל בהם כפעם בפעם, והייתי שש ושמח בהם הרבה'.

24. שו"ת שב יעקב (סימן כב); מקו"ח (סתרע"ב ס"ב). ראה מנוחה וקדושה (עק"ס) שהנוהגים להדליק נרות חנוכה ומיד לאחר ההדלקה הם עוזבים את הנרות וממהרים ללכת לתפילת ערבית - אינם נוהגים כשורה.

25. שו"ת שב יעקב (ח"א סכ"ב).

כ. בספרים מובא, כי יש ענין מיוחד להסתכל בנרות חנוכה[26], 'וכל המרבה להסתכל בהם - מרבה לשאוב קדושה', 'ומתקן כל מה שפגם מעודו בראיית העין'[27].

כא. ההבטה וההסתכלות על נרות חנוכה - הריהם סגולה גדולה לזכרון[28].

כב. הגאון רבי שריה דבליצקי נהג לספור את הנרות לאחר ההדלקה[29].

לימוד תורה לאחר ההדלקה

כג. **מעלת לימוד התורה מיד לאחר הדלקת נרות חנוכה - היא נשגבה מאוד, ושכר העושה כן: 'משמים יאירו את עיניו באור התורה'[30].**

---

26. ולכן אומרים ב'הנרות הללו': 'אלא לראותם בלבד', כלומר שיש ענין מיוחד לראותם. שו"ת שב יעקב (או"ח סכ"ב). ראה ייטב פנים (מאמר הוד והדר אות י): 'מנהג ישראל תורה לישב אחר ההדלקה ולשום עין באור הנרות, והטעם: להמשיך בזה אותן הנסים והנפלאות ע"י כח הראיה שיש בו כח להוליד...'.

27. שו"ת שב יעקב (שם); מקו"ח (סתרע"ב ס"ב); עבודת ישראל (חנוכה); נפש דוד (הנהגות האדר"ת ב, יד).

28. שפ"א (שנת תר"מ פרשת מקץ).

29. וביאר טעמו, כיון שיש ענין להסתכל על הנרות לאחר ההדלקה, ומקיים את ענין ההסתכלות ע"י ספירת הנרות.

30. ליקוטי הריי"ם (עה"ת חנוכה עקכ"ג); סידור תתקבל (עתתט"ז).

כד. עיקר זכות האשה בנרות - הוא: אם 'בעלה ובניה ילמדו אצל הנרות' באופן המותר[31].

כה. החידושי הרי"ם התיישב ללמוד מיד לאחר שהדליק נרות, והסביר זאת 'שברצונו לנצל את ההשפעה המיוחדת של אור התורה שהדלקת נרות חנוכה מושכת'[32].

סיפור נסי חנוכה

כו. לאחר הדלקת נרות חנוכה ראוי ונכון לספר לבני הבית על הנסים שנעשו לאבותינו בימים ההם בזמן הזה[33].

כז. **אשרי המנחיל לבניו אהבת ה' בספרו להם את הנסים והנפלאות שעשה ה' לעם ישראל בימים ההם בזמן הזה, 'ועל ידי זה ילמדו להודות לה' על כל הטוב שגומל עמנו בכל רגע ורגע'[34].**

כח. **במקומות מסויימים נהגו לקרוא מגילת אנטיוכוס, לשם 'פרסומי ניסא'[35].**

---

31. כמבואר בפרק לח מהו האופן המותר. מעבר יבק (חלק שפתי צדק פט"ו) בשם הזוה"ק (פרשת תרומה).

32. הגר"ד יפה (לעבדך באמת חנוכה ערס"ד).

33. קיצשו"ע (סקל"ט ס"א); יסוד ושורש העבודה (שער יב שער המפקד פ"א).

34. יסוד ושורש העבודה (המפקד פ"א); אור לציון (ח"ד פמ"ו א"ו).

35. שבלי הלקט (ס"ק קעד); פסקי הריי"ד (סוכה מד, א); אוצר התפילות (ח"ב עמ' 46).

פרק לה

ביטול מלאכה לאחר ההדלקה

א. נהגו הנשים שלא לעשות מלאכה מהדלקת נרות חנוכה עד חצי שעה לאחר מכן[1].

ב. המדליקים נרות חנוכה בשקיעת החמה - אין לנשים לעשות מלאכה עד חצי שעה לאחר צאת הכוכבים[2].

ג. המנהג שהנשים לא תעשנה מלאכה הוא כה מהותי שה'שולחן ערוך' כתב 'שאין להקל להם'[3].

ד. ראוי ונכון שלא להקל לנשים באיסור עשיית מלאכה בתוך שיעור זמן ההדלקה, הן לפי הנגלה[4] והן לפי הנסתר[5].

ה. לדעת הגר"ח קניבסקי - איסור מלאכה שנהגו הנשים בזמן הדלקת נרות חנוכה, 'הריהו כגדרי איסור מלאכה בחול המועד, וחמור ממנו'[6].

---

1. לבוש (סתר"ע), א"ר (שם), ביאור הגר"א (שם), משנ"ב (שם סק"ד) ושעה"צ (סק"ז). ראה מג"א (סק"ב), כי אין לעשות מלאכה עד חצות לילה, כי עד זמן זה דולקות הנרות בבית הכנסת בדרך כלל.
2. משנ"ב (סתרע"ב סק"א).
3. סימן תרע סעיף א.
4. לפי שהנס נעשה על ידן. משנ"ב (סתר"ע סק"ג) וכה"ח (שם סק"ו).
5. בא"ח (וישב אכ"ז).
6. שכן בחוה"מ מותר לשטוף את הבית ולאפות ולבשל לצורך המועד, אבל

ו. לכתחילה ראוי ונכון להמנע מכל מלאכה, ולו הקלה ביותר, בזמן קדוש זה[7].

ז. מנהג עתיק בעיר הקודש ירושלים, שהנשים נמנעות מכל מלאכה - מהדלקת נרות חנוכה למשך חצי שעה[8].

ולצורך השעה, כגון לטגן סופגניות ולביבות לאכילה מידית - מקילים[9].

ח. ראוי ונכון שלא להפעיל את מכונת הכביסה בתוך זמן החיוב, וזאת גם כאשר הכביסה כבר מונחת בתוכה ולא נותר אלא ללחוץ על כפתור ההפעלה[10].

ט. לכתחילה ראוי ונכון להימנע גם משטיפת הריצפה בתוך החצי שעה שלאחר צאת הכוכבים[11].

בחצי שעה של זמן הדלקת נרות חנוכה - יש להמנע מכל דבר. דברי שיח (חנוכה).

7. מבית לוי.
8. הגר"מ שטרנבוך (פסקי הלכות בתחילת תשובות והנהגות חנוכה סעל"ז).
9. בבית הגרש"ז אויערבאך נהגו הנשים שלא לעשות שום מלאכה, חוץ מטיגון סופגניות וכדומה הנאכלים באותה שעה. הליכות שלמה (חנוכה פט"ז ארחות הלכה הע' 14).
10. הגרי"ש אלישיב (פניני חנוכה עקל"ב); שו"ת רבבות אפרים (ח"ו סכ"ט) בשם הגרח"פ שיינברג.
11. הגר"נ קרליץ (קונטרס פסקי הלכות דיני חנוכה על"ג ס"ז).

פרק לו

שיעור הזמן שהנרות צריכים לדלוק

א. לדעת רוב הפוסקים - שיעור הזמן שנרות חנוכה צריכים לדלוק הוא חצי שעה[1].

מעט יותר מחצי שעה

ב. לכתחילה ראוי ונכון שהנרות ידלקו מעט יותר מחצי שעה, כי יתכן שהשיעור בזמן חז"ל היה מעט יותר מחצי שעה[2].

חצי שעה זמנית

ג. יש מהדרים לתת כמות של שמן בכוסיות שידלקו לפחות חצי שעה 'זמנית'[3], ואינם מסתפקים בחצי שעה שווה[4].

---

1. שו"ע (סתרע"ב סעיפים א-ב) ומשנ"ב (שם סק"ד); פמ"ג (א"א סק"ו); ביה"ל (שם ד"ה כזה השיעור); פר"ח ושאר הפוסקים (שם).
2. ביה"ל (סתרע"ב ד"ה לא מאחרים) בשיטת הרמב"ם; הגר"מ שטרנבוך (תשובות והנהגות ז, פד).
3. בחו"ל, במקומות הצפוניים, שיעור חצי שעה זמנית באמצע החורף יכול להגיע ל-50 דקות, ובארץ ישראל ל-35 דקות.
4. הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים סימן תערב סק"ד); שו"ת בצל החכמה (ח"ד סקכ"ז אי"ד). וכן מבואר בחידושי מהרצ"א (חנוכה דף ב). ויש שביארו עפ"ז את דברי הרמב"ם (פ"ד מחנוכה ה"ה) שכתב שזמן הדלקה כמו חצי שעה 'או יתר', לפי שהוא חצי שעה זמנית לפי גודל הלילה. חיי משה (תרע"ב ס"ב).

י. ראוי ונכון שהנשים תמנענה מעריכת קניות במשך זמן החיוב, כדי שלא תסחנה את דעתן מההדלקה ומהנס[12].

יא. גם אשה שנמצאת במקום עבודתה בזמן הדלקת הנרות - ראוי ונכון שתשתדל להמנע מעשיית מלאכה במחצית השעה שלאחר הדלקת הנרות בביתה[13].

יב. איסור עשיית מלאכה לנשים בתוך חצי שעה שלאחר ההדלקה - הוא גם אם כבו הנרות בתוך החצי שעה[14].

יג. בפרק הזמן שהנשים אינן עושות מלאכה - ראוי לספר להן בענייני נס חנוכה[15].

---

12. הגר"ש אלישיב (פניני חנוכה עקל"א).
13. אשה שעובדת כפקידה או כמזכירה וכדומה, ונמצאת במקום עבודתה בזמן ההדלקה, ראוי שתדאג למילוי מקום למשך זמן ההדלקה. לא מצאה ממלאת מקום - אין לה להפסיק מלאכתה הואיל והיא משועבדת למקום עבודתה. הגר"ש אלישיב (שערי ימי החנוכה ע"נ).
14. ראה לבוש (סתר"ע ס"א). והטעם: משום דלא פלוג רבנן. הגר"ח קניבסקי (אור ישראל פ"א ס"ג).
15. אול"צ (ח"ד פמ"א א"א).

ארבעים וחמש דקות

ד. יש נוהגים לתת שמן בכוסיות כשיעור שידלקו במשך ארבעים וחמש דקות[5].

חמישים דקות

ה. יש נוהגים לתת כמות של שמן בכוסיות שידלקו לפחות במשך חמישים דקות[6].

חצי שעה לאחר זמן רבנו תם

ו. רבים נוהגים לתת כמות של שמן בכוסיות שידלקו חצי שעה לאחר צאת הכוכבים של רבנו תם[7].

עד שמונה בערב

ז. בזמנינו, שרשות הרבים מוארת והשווקים והחנויות נסגרים מאוחר יותר – רבים סוברים שאין להסתפק בנתינת שמן כדי שיעור חצי שעה כבזמן חז"ל[8].

---

5. אורל"צ (ח"ד פמ"ג א"ב בביאורים).

6. מנהגי בעל התניא.

7. אורל"צ (ח"ד פמ"ג א"ב). בשו"ת ארץ צבי (סקכ"א) כתב, שראוי שלפחות באחד הנרות יתן כמות שמן שתדלק עד חצי שעה אחר צאת הכוכבים של ר"ת. וכ"מ בשו"ת אז נדברו (ח"ז ס"ע).

8. רמב"ם (פ"ד מהלכות חנוכה ה"ה) עפ"י דיקדוקו של הגרי"ז. 'וגם אין לכבות את הנרות אחר חצי שעה, שהרי אם כיבה במזיד - זקוק לה, ואם מדינא צריך להדליק עד זמן שכלה רגל מן השוק, שפיר אסור

ח. יש שדייקו מדברי הריטב"א[9], כי משך זמן החיוב תלוי בכל מקום לפי הזמן שבו רוב החנויות נסגרות. והואיל ובזמנינו, ברוב המקומות, רוב החנויות נסגרות עד השעה שמונה בערב[10], לכן צריך להניח שמן בשיעור שידלק עד שמונה בערב[11]. 'וראוי לחוש לזה'[12].

כל עיר וזמנה

ט. המהדרין להדליק 'עד שתכלה רגל מן השוק' כפי המציאות בזמנינו – עליהם להבדיל בין ערים מרכזיות, ערים שאינן מרכזיות, עיירות, כפרים, מושבים[13].

לכבות בידיים בתוך הזמן אחר חצי שעה, דמבטל המצוה שקיים מעיקרא'. הגר"מ שטרנבוך (תשובות והנהגות ג, ריט).

9. החדשים (שבת כא, ב, ד"ה עד דכליא) שכתב וז"ל: 'ובכל מקום הדבר הזה כפי מה שהוא'. כלומר, שבכל מקום לפי ה'תכלה רגל מן השוק' שלו.

10. ואף שחנויות המזון נשארות פתוחות במקומות רבים גם לאחר מכן, מ"מ שאר החנויות, וכן בנקים וכדומה סוגרים מוקדם יותר, ועד שמונה בערב רוב החנויות סגורות.

11. אמנם נראה פשוט שגם לדברי הריטב"א הדבר תלוי אך ורק בזמן סגירת החנויות ולא בזמן שאנשים בודדים עוד מסתובבים ברחוב, וכמבואר בדברי הריטב"א; ובפסיקתא רבתי איתא: שתסתלק 'רוב הרגל' מן השוק. וכ"מ גם מלשון הגמ' שאמרה 'תכלה רגל מן השוק', ולא אמרה 'תכלה רגל מרשות הרבים'. ומה שמרן הגרי"ז הניח הרבה שמן בנרות חנוכה כדי שהנרות ידלקו עד שעה מאוחרת מאוד, לא היה זה מצד חיוב הדין ד'עד שתכלה רגל מן השוק', אלא כדי להביא לקידוש ה'.

12. דברי הגר"מ שטרנבוך לבני ישיבתו בערב חנוכה תשפ"ג.

13. הגר"ש ואזנר (מבית לוי חנוכה תשפ"ג ע"ג).

י. גם מי שנוהג לשים שמן כשיעור חצי שעה, ראוי שלפחות בנר העיקרי ישים שמן שידלק עד שתכלה רגל מן השוק באותו מקום[14].

יא. גם בערב שבת שהשווקים והחנויות נסגרים בשעה מוקדמת, ובמוצאי שבת הם סגורים לגמרי – צריך ליתן שמן כמו בשאר ימי החנוכה[15].

יב. מי שנהג בקביעות להדר ולהדליק כמות שמן גדולה עד ש׳תכלה רגל מן השוק׳ של זמנינו, ורוצה להפסיק מנהג זה, עליו לעשות התרת נדרים[16].

עד חצות לילה

יג. בערים הגדולות – יש מהדרין לשים בכוסיות כמות שמן שהנרות ידלקו עד חצות לילה[17].

עד שעה מאוחרת מאוד

יד. לדעת הגרי״ז מבריסק – קיימת חובה מדינא להדליק עד שתכלה רגל הרבים באותו מקום[18].

---

14. הגר״ש דבליצקי.

15. שלא חילקו חכמים בנר חנוכה. הגר״מ שטרנבוך (מועדים וזמנים ו, פו).

16. הגר״ח קניבסקי (אור ישראל פ״ט סט״ז).

17. מועדים וזמנים (ח״ב סקמ״א וח״ו ספ״ו) ותשובות והנהגות (ח״א סש״צ).

18. קונטרס חנוכה ומגילה (סימן ה אות ד).

מנהג הגרי״ז היה לתת שמן רב בכוסיות כדי שהנרות ידלקו עד שעה מאוחרת מאוד[19].

טו. המהדרים במצוות מדליקים נרות עד שתכלה רגל הרבים באותו מקום, גם אם אינם סוברים כדעת הגרי״ז מבריסק[20].

עד שבני הבית הולכים לישון

טז. המדליק נרות בתוך ביתו – ראוי ונכון שהנרות ידלקו כל זמן שבני הבית נעורים[21].

יז. מי שנוהג להדליק נרות בתוך הבית, וה׳פרסומי ניסא׳ מתקיים לבני הבית בלבד, יתכן שלכולי עלמא קיימת מצוה

---

19. הגר״מ שטרנבוך. לדעתו, לא היה זה מצד חיוב הדין ד׳עד שתכלה רגל מן השוק׳, אלא כדי להביא לקידוש ה׳.

20. כאמור לעיל, לדעת הגרי״ז סאלוויצ׳יק צריך מדינא להדליק עד שתכלה רגל הרבים באותו מקום (כמבואר בקונטרס חנוכה ומגילה סימן ה׳ אות ד׳. אך ראה ספר מאורי המועדים עקצ״ג). אולם רבים חולקים וסוברים, שגם במקומות שיש עוברים ושבים עד שעה מאוחרת, אין חיוב מעיקר הדין להדליק אלא חצי שעה; אך גם לדעתם קיים הידור להמשיך את ההדלקה ולפרסם את הנס עד שתכלה רגל באותו מקום. הגרש״ז אויערבאך (משנ״ב ביצחק יקרא סתרע״ב ס״א), הגרי״ש אלישיב (פניני חנוכה עמ׳ קנו–קסה) והגר״נ קרליץ (חוט שני חנוכה עמ׳ שטו–שיז). מאידך, מנהג החזו״א היה לכבות את הנרות חצי שעה לאחר צאת הכוכבים, חוץ מבלילה האחרון (כפי עדותו של הגר״ח קניבסקי. הו״ד בנר חנוכה עט״ו אי״ז).

21. כל בו (סימן מד) בשם הרי״ף.

לתת שמן בכוסיות שידלקו לא רק חצי שעה, אלא כל זמן שבני הבית נעורים[22].

עד הבוקר

יח. לדעת היעב"ץ – ככל שהנרות דולקים זמן ארוך יותר, כך מתקיים 'פרסומי ניסא' גדול יותר, ומצות ההדלקה מובחרת ומהודרת יותר, בדומה למנורת המקדש שדלקה במשך כל הלילה, מערב עד בוקר[23].

יט. הרוצה שנרותיו ידלקו זמן רב, אך כוסיותיו קטנות ואינן מכילות אלא מעט שמן, יכול לחזור ולמלאותן לאחר שכבו ולהדליקן שנית, מבלי לחשוש לאיסור בל תוסיף[24].

22. משמרת שלום (סמ"ח, א).

23. יעב"ץ (מור וקציעה סתע"ב): 'כי היכי דבמנורה - מצוה שתהא דולקת מערב עד בוקר, הוא הדין בנר חנוכה מצוה מיהא איכא'.

24. פמ"ג (פתיחה הכוללת ח"א א"מ); ערך שי (יו"ד סרצ"א); חוקים להורותם (פ"ט ה"ט).

פרק לז

'הנרות הללו קודש'

א. יש להקפיד שהקטנים לא יסתובבו ליד הנרות שלא בצניעות, הן משום בזוי מצוה והן משום סכנה[1].

כמו כן, יש להיזהר שלא להניח דבר מטונף לפני הנרות[2].

ב. אין להחליף טיטול בפני הנרות. אולם, אם מחליף הטיטול עומד בין הנרות לטיטול, נחשב הדבר כהפסק וחציצה, ואין בזה ביזוי מצוה, למרות שאור הנרות מתפשט גם לצדדים[3].

ג. **האיסור לעשות תשמיש בזוי ליד נרות חנוכה – קיים גם לגבי נרות שלא בירכו עליהם[4].**

ד. **חסידים ואנשי מעשה נמנעים מלדבר דיבורי חול שאינם הכרחיים ליד נרות חנוכה – 'כיון שהנרות הם קדושה עליונה'[5].**

1. ראה רמ"א (סימן ערה, סעיף יב), משנה ברורה (שם סקכ"ז), באר היטב (סק"י) וכה"ח (שם אות מא).

2. ראה כף החיים (שם, אותיות מב, מג).

3. ראה רמ"א (סרע"ה, סי"ב). הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ד פפ"ג ס"ק ד).

4. הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ד פפ"ג ס"ק ד).

5. יסוד ושורש העבודה (שער המפקד פ"א), יסוד יוסף (פרק פ) וחוקים להורותם (פי"ד סי"ח).

שמירת הנרות

ה. יש להיזהר שלא לעבור במרוצה סמוך לנרות הדולקים, משום שהם עלולים לכבות[6].

ו. לכתחילה ראוי ונכון שלא להשאיר ילדים קטנים ליד נרות חנוכה, גם אם ברור שהם לא יכבו את הנרות[7].

---

6. ראה להלן.

7. כיון שדרכם של ילדים קטנים להדליק נרות דרך משחק, שוב אין היכר שהנרות הודלקו לצורך מצוה. לקט יושר בשם מהרא״י.

פרק נו

ימי שמחה

א. ברמב״ם[1] מבואר שימי החנוכה הם ׳ימי שמחה׳, ׳ויש להראות בהם ששון ושמחה על כל הטוב שעשה עמנו אלוקינו בימים אלו׳[2].

ב. הואיל וימי חנוכה הם ימי שמחה, לכן מי שיש לו דין עם גוי בימי החנוכה - ידון עמו, כדין חודש אדר[3].

עצב, צער, עוגמת נפש

ג. בשמונת ימי החנוכה - אין לספר דברים מעציבים[4], אין

---

1. פ״ג מהלכות חנוכה ה״ג.

2. לשון סדר היום.

3. הגר״ח קניבסקי (בנתיבות ההלכה חנוכה עמ׳ 220).

4. משום שבחנוכה יש גם מצות שמחה, ואין לעשות פעולות המנוגדות לשמחה (מועדים וזמנים ח״ח ליקוטי הערות ע״ו). ועוד: כשם שאסור להספיד כדי שלא להסיח את הדעת מעבודת ה׳ בימים קדושים אלו, מאותה הסיבה אסור גם לספר דברים מעצבים. רבי יוסף זונדל מסלנט (נתיבות אור הנדפס בסו״ס אור ישראל דף סב ד״ה כן מעל). וכן מסופר שר״י מסלנט דיבר עם אנשים בימי החנוכה, וכשהזכירו בתוך דבריהם דבר של צער, השתיקם, ואמר שכיון שחז״ל אסרו בימים אלו להספיד, משום כך אין להזכיר דבר של צער בימים אלו. ראה מועדים וזמנים (ח״ח, ב, קמט) שהקשה, וכי כל אימת שחז״ל אסרו בהספד (כגון ראש חודש) כלול

להזכיר דברים מצערים ואין לשוחח על דברים שגורמים עוגמת נפש[5].

ד. וכן, יש להמנע בימים אלו משמיעת דברים שגורמים צער, עצב ועוגמת נפש. יש לעשות כל מאמץ להתרחק מכך[6].

ה. יש להמנע ככל האפשר מלשוחח על פטירות של אוהבים וידידים[7].

ו. ראוי ונכון שלא לספר על צרות בעולם, אם השומע הוא רך לבב וכשישמע את הצרה ידאב לבו[8].

ז. בימים אלו ראוי ונכון שלא לדבר דברים הגורמים עוגמת נפש מכל סוג שהוא[9].

ח. יש לעשות כל מאמץ להסיח את הדעת ממחשבות מטרידות ומדאיגות[10].

בזה שאסור להצטער? ותירץ, שלא בכל הימים שאסרו בהם הספד אסרו גם להצטער, אלא בחנוכה בלבד, שהאיסור הספד שבו יסודו מדין שמחה, וע"כ כל פעולה שמנוגדת לשמחה - אסורה, משא"כ בר"ח שאיסור הספד שבו הינו משום קדושת היום.

5. ראה להלן.

6. ראה סדר היום; הלכה וטעמיה (חנוכה).

7. שם.

8. שם.

9. שם.

10. שם.

בכיה

ט. בשמונת ימי החנוכה אסור לבכות או לעשות דבר המעורר לבכי[11].

דברי הספד

י. כל הימים שאסורים בהספד ותענית - אסורים גם בשמיעת דברים רעים, ולכן אין לשמוע דברי הספד גם מתוך נגן, דיסק, קלטת, או מכל כלי אחר[12].

---

11. חנוכה בציון (פ"ה ס"ג).

12. הגר"ש אלישיב (שו"ת שבט הקהתי ח"א סר"א).

פרק נז

ימי רגל ומועד

א. במצות חנוכה ניכרת גדלותם העצומה וכוחם הרב של חז"ל, שהפכו את ימי החנוכה מימים רגילים ו'עשאום לימים טובים בהלל והודיה'[1].

ב. בשמונת ימי החנוכה יש תוספת קדושה, הרבה יותר מבשאר ימי החול[2].

ג. ב'זוהר' הקדוש[3] מבואר, כי חנוכה נקרא 'מועד' ו'רגל' כשאר המועדים[4], ונכלל בפסוק 'אלה הם מועדי'[5].

בגדים מיוחדים

ד. גם לסוברים שאין ענין בלבישת בגדים מיוחדים אלא

1. כמבואר במסכת שבת (כא, ב).
2. אמנם אין מדרגתם שווה למדרגת הקדושה של שבתות וימים טובים וראשי חודשים. שער הכוונות לאריז"ל (ריש חנוכה).
3. זוהר חדש תיקוני הזוהר (דף קיג, ב); שער הכוונות לאריז"ל (ענין חנוכה דרוש א).
4. יסוד ושורש העבודה (שער המפקד פ"א), בשם תיקונים שבזוהר (חדש דף עב).
5. תיקוני זוהר חדש (עב, ג); מחזור ויטרי (הלכות חנוכה). וכ"מ במגילת אנטיוכוס: 'לעשות שמונת ימים האלה ימי משתה ושמחה, כימי מועדים הכתובים בתורה'.

ביום שיש בו קרבן מוסף, שאני ימי החנוכה שראוי ללבוש בהם בגדי חמודות משום שהם ימי הודיה ופרסומי ניסא[6].

ה. על פי הקבלה - יש ענין מיוחד שהנשים תלבשנה בגדים מיוחדים בימי החנוכה[7].

מלאכה בימי החנוכה

ו. יש נוהגים שלא לעשות מלאכה ביום הראשון וביום האחרון של ימי החנוכה, כמו ביום הראשון וביום האחרון של פסח וסוכות שאין עושים בהם מלאכה[8].

ז. יש סוברים כי אין לנשים לעשות מלאכה ביום הראשון וביום השמיני של חנוכה[9].

ח. גם נשים שלא נוהגות להימנע מעשיית מלאכה, טוב שימנעו מלתפור ומלכבס בגדים ביום הראשון וביום השמיני של חנוכה במשך כל היום[10].

ט. קיימת קבלה, כי אשה שנמצאת בסכנה - תדור נדר שלא

6. נר מצוה (עמ' ס).
7. בא"ח (כתר מלכות עטרת תפארת אות רו).
8. שלטי גיבורים. הו"ד במג"א (סימן תער סק"ב) וא"ר (שם סק"ג).
9. מהרי"ל (הו"ד בט"ז סימן תער סק"ב) ומקו"ח (לבעל החוו"י סימן תער סק"א).
10. כה"ח (סימן תער סק"ט) בשם מועד לכל חי ובא"ח.

לעשות מלאכה בחלק מימי חנוכה, ואפילו באחד הימים – 'ותנצל'[11].

11. באו"ח (ש"א וישב אכ"ז): 'ושאלתי להרה"ג החסיד מהר"א מני נר"ו להודיעני מנהג עה"ק תוב"ב בדבר זה, וכתב לי שמנהגם לעשות מלאכה בכל ימי חנוכה, אמנם יש להם קבלה שאם אשה נפלה בסכנה - תדור נדר שלא לעשות מלאכה בחנוכה ותנצל, ויש נודרים יום אחד ויש נודרים יומיים כפי מה שירצו'. אולם הנוהגות שלא לעשות מלאכה בכל שמונת ימי חנוכה - טוב לבטל מנהגם. אורחות חיים, כלבו ושלטי גיבורים. הו"ד במשנ"ב (סתר"ע סק"ה).

פרק נח

סגולת הימים הנעלים

א. אותה השפעת רחמים שהיתה בימים שנעשה הנס – מתחדשת גם בזמן הזה, 'מידי שנה בשנה, שנות דור ודור'[1].

ב. בכל שנה ושנה בשמונת ימי חנוכה מתגלה האור בשמים כמו שהיה בשעת הנס[2].

ג. בכל שנה בימים אלו עם ישראל מקבל מעט מאור הגנוז שהיה במעשה בראשית, כדי שנתרגל שלב אחר שלב לאור הגנוז השלם שיתגלה בגאולה השלימה[3].

ד. נס חנוכה נעשה גם מבלי שעם ישראל יעשו תשובה ומבלי כל 'אתערותא דלתתא'[4].

1. וזה נכלל בנוסח שתיקנו חז"ל: 'שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה', כלומר: כפי שנעשה 'בימים ההם', כך נעשה 'בזמן הזה'. חיד"א (כסא דוד תחילת דרוש ה); מנחת אשר (סימן ח).
2. בני יששכר (כסלו מאמר ד); מנח"י (על המועדים עת"ד).
3. בני יששכר (מאמרי חודש כסלו טבת מאמר ג נר מצוה ס"ג).
4. רבי יהונתן אייבשיץ (יערות דבש ח"א דרוש ח). ולכן בחנוכה אפשר לבקש 'הרחמן הוא יעשה לנו נסים', אע"פ שבסוף מסכת ברכות שנינו שאסור לבקש על נסים, ומי שנעשה לו נס מתמעטים זכויותיו, זאת משום שתמיד צריך זכויות כדי לזכות לנס, ומבלי 'אתערותא דלתתא' אין אפשרות לזכות לנס, אולם ימי חנוכה ראויים לנסים גם מבלי 'אתערותא

ה. בכל שנה ושנה בימי החנוכה - נעשים נסים לישראל, ומפלות לשונאי ישראל[5].

ו. לדעת ה'שואל ומשיב'[6] - בשמונת ימי החנוכה, אפשר לבקש על נסים[7], משום ש'בימים אלו הנס הוא בטבע הבריאה'[8].

ז. בכתבי האר"י מבואר, כי עיקר סוף גמר החתימה הוא בימי החנוכה[9].

יום ראשון דחנוכה

ח. בספרים הקדושים מובא, כי בכ"ה בכסלו, היום הראשון **דחנוכה, מאירים כל ההארות של כל שמונת ימי החנוכה, כי 'גופא בתר רישא אזיל, והכל קיים כבר בהתחלה'**[10].

דלתתא' ומבלי זכויות, ולכן אפשר לבקש על נסים.

5. מאור עיניים (פרשת מקץ ד"ה זמן).

6. בספרו דברי שאול (דרוש לחנוכה).

7. באמירת 'הרחמן הוא יעשה לנו נסים כמו שעשה בימים ההם...' - אם שכח לומר 'על הנסים', כמבואר ברמ"א (או"ח סקפ"ז ס"ד).

8. בשאר ימות השנה, שעולם כמנהגו נוהג, אסור לבקש על הנהגה נסית, שלא כדרך הטבע, כי בזה הוא משדד בריאת שמים וארץ, אבל בימי החנוכה שכל העולמות מתנהגים בהנהגה נסית, והנס הוא בטבע הבריאה, א"כ כשם שמבקש בכל השנה כולה על הטבע - כך בידו לבקש על הנס בחנוכה, ושפיר מבקשים 'הרחמן הוא יעשה לנו נסים...'.

9. בת עין (פרשת וישב).

10. לשון הרוקח.

ט. בספר 'שבט מיהודה'[11] מובא: 'ביום הראשון דחנוכה בודאי רפואה קרובה לבוא לכל מיני מחלה רחמנא ליצלן'.

ימים בעלי ערך רוחני רב

י. ימי החנוכה הם ימים גדולים, בעלי ערך רוחני רב, וכל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, ו'מעשה שטן' מצליח להכניס בהם רפיון בתורה. יידע האדם ויזהר[12].

יא. המעבירים ימים קדושים אלו בשחוק וקלות ראש ובפריקת עול תורה ומצוות - 'ודאי ענוש יענשו'[13].

יב. מי שעברו עליו ימי החנוכה מבלי להתייחס לנסים שנעשו בימים האלו - ביטל מצות עשה מן התורה[14].

יג. ימי החנוכה הם ימי אהבה וחביבות לה', ולכן אנו משתדלים לקיים את מצוות החנוכה בתכלית ההידור, כמו שהחשמונאים עשו כל מאמץ להשיג שמן זית טהור - למרות שיכלו להמנע מכך, או להדליק בשמן טמא[15].

---

11. לנר א תרס"ז.

12. ראה להלן.

13. חיד"א (לב דוד פכ"ח ד"ה הדרן ודה"ה ואם בשאר ימים). ומי שקשה לו לישב בקביעות וללמוד תורה, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' שפד-שפו) שעדיף שישחוק ולא ילך בטל, שהבטלה מביאה לידי שעמום ודברים יותר גרועים משחוק.

14. שו"ת חת"ס (יו"ד רלג).

15. שם.

יד. בימי החנוכה יש להתחזק בשלושה עמודי עולם: תורה, עבודה, גמילות חסדים[16].

טו. ימי החנוכה ישארו לנצח נצחים, גם כאשר יתבטלו כל המועדים[17].

16. פמ״ג (א״א סתר״ע): ׳ושלושה עמודי עולם - תורה ועבודה וגמ״ח בממון ובגוף, ובטלו את ישראל... ומפני זה אנו מחוייבים בימי חנוכה ללמוד תורה, ועבודה בלב - זו תפילה והודאה, וגמילות חסדים - בממון וגוף׳.

17. עטרת זקנים (על שו״ע או״ח סתרע״ו ס״א).

פרק נט

לימוד הלכות חנוכה בחנוכה

א. שואלים ודורשים בהלכות חנוכה בשמונת ימי החנוכה[1].

ב. יתכן שתקנת משה רבינו לדרוש הלכות חג בחג - תקיפה גם לימי החנוכה[2].

ג. ישנה חביבות מיוחדת לפני הקב״ה ללימוד הלכות המועד במועד - ׳על כן, בני, הזהרו ללמוד בחנוכה הלכות חנוכה, כי זו התורה - היא חביבה במאוד מאוד לפני הקב״ה, כי יפה היא ובזמנה היא׳[3].

ד. ׳העיד רבי שמעון בן אלעזר משום רבי שמעון בן חנניא: **כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם**׳[4].

ה. **במקומות רבים נוהגים ללמוד את הדפים במסכת שבת, בפרק במה מדליקין, שעוסקים בסוגיות של חנוכה**[5].

1. רבינו ירוחם (נתיב התשיעי) וז״ל: ׳וקבעום לדורות להיותם ימים טובים לקרות בהם ההלל ולהזכיר דינם ולהודות עליו׳. מהו ׳להזכיר דינם׳? ללמוד הלכות חנוכה בחנוכה. ראה ציץ אליעזר (חי״ז ס״ב). וכ״מ בשלמת חיים (סשפ״ז).

2. ראה פני יהושע (מגילה ד, א, ד״ה בפרש״י ודה״ה שואלין, ודף ב, א, ד״ה ואימא שיתסר), דכשם שבפורים דמוקפין שחל בשבת שואלין ודורשין בענייני היום בשבת מתקנת משה רבנו שצריך לדרוש הלכות חג בחג כמבואר בגמ׳ (שם), הוא הדין שיש לדרוש בחנוכה מענייני היום.

3. של״ה (מסכת שבועות פרק נר מצוה עקפ״ה).

4. ראה ציטוט מלא בשל״ה (מסכת שבועות פרק נר מצוה).

5. בית הלוי (פר׳ ויגש לחנוכה).

פרק ס

לימוד תורה וקיום מצוות

א. בימים שבהם גזרו היונים 'להשכיחם תורתך' - יש להתחזק בלימוד התורה ולהתמיד בה ככל האפשר, ולדחות את כל ההפרעות לזמנים אחרים[1].

ב. ה'חתם סופר'[2] הוסיף, כי קיים ענין גדול לעסוק בתורה בזמן זה, משום שאז נמסרו סודות התורה למשה רבנו.

ג. יש לעשות כל מאמץ ששמחת חנוכה תהיה בלולה בשמחת התורה, מבלי להתבטל מלימוד התורה[3].

ד. ההשפעות המיוחדות היורדות משמים בימי החנוכה - עשויות לסייע רבות להצלחה בלימוד התורה[4].

---

1. פמ"ג (א"א סתר"ע); שו"ת מהרש"ל (סימן פה); של"ה (פרק דרך חיים, תוכחות מוסר); מור וקציעה (סימן תער).
2. ראה מנהגי החתם סופר (פרק ט).
3. שו"ת מהרש"ל (סימן פה).
4. אחת הסיבות שחודש זה מכונה 'כסלו' - משום שחודש זה הוא ה'כיס' שבו טמון האור הגנוז שהאיר 'לי"ו' שעות. האור הזה מאיר ובא לכל מי שעוסק בתורה הקדושה, ובעיקר למי שעמל בה. ולכן בגמרא יש ל"ו מסכתות, שבעמל התורה מאיר האור הזה (והרי לנו: ל"ו שעות אור הגנוז, ל"ו מסכתות בש"ס, ל"ו נרות חנוכה). ולכן יש להרבות בימי החנוכה בלימוד התורה יותר מהרגיל, כדי למשוך אליו את האור הטמון בתורה. ראה

ה. מנהג יראי אלוקים ללמוד את הקטעים שבהם נזכרת 'חנוכה' במסכתות שכנגד אותו היום[5].

חכמות חיצוניות

ו. ב'פרקי היכלות' מובא, כי כל מה שבבית שני נתגלה זיוה ותפארתה, הודה והדרה, של תורה, היה זה בזכות שכלל ישראל מסרו את נפשם להתרחק מחכמות חיצוניות[6].

חיזור אחר המצוות

ז. בשמונת ימי חנוכה יש לחזר אחר המצוות, כנגד גזירת מלכות יון - 'ולהעבירם מחוקי רצונך'[7].

ח. מקובל מה'חתם סופר'[8], שהדרך לבטא את ההודאה על

רוקח הגדול (סרכ"ה), בני יששכר (ח' כסלו), מאור עיניים (פרשת מקץ ד"ה זמן), של"ה (סוף מסכת תמיד) ושו"ת מהרש"ל (סימן פה).

5. דבר בעתו.
6. נגד מה שהיוונים התנכלו להם למשוך אותם לחכמות חיצוניות, בפיתויים ובגזירות, כמבואר באגרת תימן לרמב"ם. בלב דוד (ח"א עמ' צ"ט) מבואר, כי הסיבה שמתתיהו בן יוחנן כהן גדול זכה שהתשועה באה על ידו, ולא ע"י שאר צדיקים שבדורו, אף שהיו גדולים ממנו, משום שחינך את בניו לתלמוד תורה; משא"כ שאר צדיקים - או שבניהם נתיוונו, או שלא עמדו בחינוכם כמו בניו.
7. פמ"ג (א"א סתר"ע); של"ה (פרק דרך חיים, תוכחות מוסר); מנהגי חת"ס (פ"ט א"א).
8. מנהגי החתם סופר (פרק ט).

הנס היא על ידי תוספת בלימוד התורה וההתחזקות בקיום המצוות[9].

סיפור נסי חנוכה

ט. ׳ראוי לספר לבניו ולבני ביתו - הנסים והנפלאות שעשה לנו, עם קדוש, יוצרנו ובוראנו, יתברך שמו ויתעלה, בימים ההם בזמן הזה, בכדי שיתנו שבח והודאה ליתברך שמו על זה׳[10].

י. בספרים הקדושים מובא, כי סיפור נס חנוכה גורם שמחה וחדוה בעולמות העליונים, ומתגדל ומתקדש שם ה׳ בכל העולמות[11].

9. ההתרפות מעסק התורה בימים אלו - מראה, כביכול, שאין לנו חפץ בהצלה, שהרי הגזירה היתה ׳להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך׳. הגר״ד יפה (לעבדך באמת מועדים ערס״ד).

10. לשון יסוד ושורש העבודה (שער השנים עשר פ״א). וכ״ה בקיצשו״ע (סימן קלט ס״א): ׳יש לספר לבני ביתו ענין הנסים שנעשו לאבותינו בימים אלו׳. וכן מבואר בספר מצוות השם: ״מצות עשה לזכור חסדיו יתברך ולהתבונן בהם, שנאמר (דברים ח, ב–ג): ׳וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה׳ אלקיך זה ארבעים שנה במדבר... ויאכילך את המן׳. ומזה נלמד בק״ו, שאם נצטוינו לזכור לדורות את החסדים שעשה ה׳ עם אבותינו, כ״ש שכל אחד מישראל חייב לזכור את החסדים שעושה הקב״ה תמיד עם כלל ישראל, שמציל אותם משיני אריות העומדים תמיד לכלותם; וכן חייב כל אחד לזכור את החסדים שגמלו ה׳ יתברך מיום היוולדו, ויכנע ויבוש לפניו, וישוב בתשובה שלימה״.

11. שם.

יא. בימים קדושים אלו יתבונן כל אדם ברוב חסדי ה׳ יתברך שהושיענו, וישתף את בני ביתו בתוקף הנסים, ויתנו הודאה לה׳ על כך[12].

יב. במקומות מסויימים נהגו לקרוא מגילת אנטיוכוס בחנוכה, לשם ׳פרסומי ניסא׳[13].

12. שם.

13. שבלי הלקט (ס״ק קעד); פסקי ריי״ד (סוכה מד, א); אוצר התפילות (ח״ב עמ׳ 46).

פרק סז

שמיני דחנוכה, 'זאת חנוכה'

א. גדלותו וסגולתו של יום 'זאת חנוכה' הוא משום שהוא בא לאחר אמירת הלל גמור במשך שמונה ימים, שהוא הודאה לבורא עולם על כל הטובה שהיטיב ומיטיב עמנו. לאחר הודאה כה גדולה וכה מתמשכת - שערי שמים נפתחים[1].

ב. החשיבות המיוחדת שיש ל'זאת חנוכה' היא - משום שביום זה זכו החשמונאים לראשונה להדליק נרות בטהרה גמורה, על ידי כהנים טהורים ובמנורה טהורה[2].

ג. קיימת מעלה נוספת ל'זאת חנוכה', שכן ביום זה היה ריבוי נס יותר מכל שאר הימים[3].

---

1. הגרמ"י ליפקוביץ (בנתיבות ההלכה חנוכה עמ' 177).

2. בכל ימי החנוכה היו כולם טמאי מתים, וגם המנורה החדשה שעשו החשמונאים נטמאה, אלא ש'טומאה דחויה בציבור', ולכן יכלו להדליק; אבל ביום השמיני, 'זאת חנוכה', כבר נטהרו כולם, לאחר שבעת ימי הטהרה והזאת שלישי ושביעי וטבילה, וגם המנורה נטהרה. וזכו לראשונה לקיים את הדלקת המנורה בשלימות. הגרש"ז אויערבאך (הליכות שלמה חנוכה פט"ז הערה 40).

3. ראה מאירי (שבת כא, ב). הנה כבר היה לעולמים שנר ידלוק שבעת ימים, וכמו שמצינו בשרה אמנו שדלק הנר מע"ש לע"ש, אמנם שידלק שמונה ימים לא מצינו אלא בחנוכה. ואכן, כשדלק הנר ביום השמיני - אז נגלה לעיני כל שהוא נס שלא כפי סדר ההנהגה ומעל דרך הטבע, ובא זה ולימד על שאר הימים שהכל הוא 'מנין שמונה', אך עכ"פ 'זאת חנוכה' עצמו ודאי הוא תוקף הנס. הגה"ק מאוסטרובצה.

ישועות למעלה מדרך הטבע

ד. ימי החנוכה הם עת רצון לישועות והשפעות טובות, ובפרט ב'זאת חנוכה'[4].

ה. בספרי הקבלה מובא, כי יום 'זאת חנוכה' מסוגל להנהגה שהיא למעלה מן הטבע[5].

ו. 'מרגלא בפומייהו דרבנן - אשר בחנוכה יש מקום לעורר פקידת עקרים ועקרות כעין ראש השנה, ועיקר הסגולה ביום האחרון, הנקרא בפי כל: זאת חנוכה'[6].

קבלת התפילות

ז. בספרים הקדושים מובא, כי 'זאת חנוכה' הוא יום שכל התפילות שמתפללים בו מתקבלות בשמים[7].

---

4. טור ברקת (סתקפ"א); תולדות אהרן (דרושים לחנוכה); זרע קודש (דף צד, ב).

5. ולכן, כל מי שביום זה מחדיר לעצמו הנהגה זו, שאין אצל בורא עולם חילוק בין טבע לנס, ואינו מתפעל מן הנס יותר משהוא מתפעל מן הטבע, מתוך ידיעה שגם עניני הטבע נעשים בהשגחה פרטית - יכול לפעול לעצמו ולכל ישראל שפע ישועות (שם).

6. בני יששכר (מאמרי חודש כסלו-טבת מאמר ב סעיף י).

7. הגרמ"י ליפקוביץ (בנתיבות ההלכה חנוכה עמ' 177).

ח. רבי ישראל מרוז׳ין היה אומר, כי תפילתו של יהודי פשוט ביום ׳זאת חנוכה׳ – מתקבלת ברצון כמו תפילתו של צדיק הדור בראש השנה וביום הכיפורים[8].

ט. בכוחה של תפילה מעומקא דלבא בימי החנוכה, ובפרט ב׳זאת חנוכה׳, לפקוד עקרים ועקרות בזרע של קיימא, בחיי ומזוני ובכל מילי דמיטב[9].

קבלת התשובה

י. היום השמיני של חנוכה, המכונה ׳זאת חנוכה׳, הוא יום מסוגל מאוד, ׳והוא סוף זמן קבלת התשובה וגמר החתימה של יום הכיפורים שלו שנדחו מלשוב בעשרת ימי תשובה מאיזה סיבה׳[10].

יא. כתבו המקובלים, שמראש חודש אלול עד חנוכה מאירה ברקיע כעין תבנית יד פשוטה לקבל שבים, ואין היד עוברת עד ׳זאת חנוכה׳[11].

---

8. ראה להלן.

9. סידור תתקבל (עתתכ״א) בשם טעמי המנהגים, ליקוטי מהרי״ח ובני ישישכר.

10. סידור תתקבל (עתתכ״א) בשם טעמי המנהגים.

11. אביו של הבני יששכר; רבי דוד מדינוב; דבר בעתו.

גמר החתימה

יב. יום שמיני של חנוכה הוא ׳יום גדול ומסוגל, והוא גמר החתימה של יום הכיפורים׳[12].

יג. לפי תורת הסוד – ב׳זאת חנוכה׳ מוסר הקב״ה לביצוע את גזרי הדין שנחתמו ביום הכיפורים[13].

ריכוז כל ההארות

יד. בספרים הקדושים מובא, כי ביום השמיני דחנוכה נכללים כל ההארות של כל שמונת הימים[14].

סעודה

טו. ראוי ונכון להרבות בסעודה מעט יותר מהרגיל ביום שמיני של חנוכה, המכונה ׳זאת חנוכה׳[15].

---

12. ליקוטי מהרי״ל.

13. ראה טעמי המנהגים (עשס״ג) בשם בני בנימין, בשם רבי דוד מדינוב.

14. כי הנה בכל יום קוראים את סדר ההקרבה של נשיא אחד, ואילו ביום השמיני קוראים סך כל הקרבנות - ׳קערות כסף שתים עשרה...׳, ללמדנו שביום האחרון נכללים כל הארות הימים שעברו. שפת אמת (תר״מ ד״ה אא״ז).

15. נר ציון (כסלו פ״ג סל״ו). והטעם: משום שהוא גמרה של מצוה. וראה במשנ״ב (סתרס״ט סק״ו) שיש לשמוח ולהרבות בסעודה לא רק בגמרה של תורה (שמחת תורה) אלא גם בגמרה של מצוה.

טז. מנהג צדיקים לעשות סעודה מכובדת ביום השמיני של חנוכה הנקרא 'זאת חנוכה', לכבוד גמרה של מצוה[16].

מנהג שריפת הפתילות

יז. כתבו המקובלים[17], כי לאחר שהנרות סיימו לדלוק בליל שמיני דחנוכה - יקח את כל הפתילות יחדיו וידליקם עם השמן זית הנשאר בכוסיות, 'וסגולתו להינצל מהריגת דם בעזר ה'"[18].

יח. יש נוהגים לשרוף את השמן הנותר דווקא ביום, זכר לשריפת הקדשים שאינה אלא ביום[19].

יט. מקובלנו מהאריז"ל, כי כל האומר את מזמור 'למנצח בנגינות מזמור שיר' בשעת שריפת הנותר מהשמן והפתילות - ינצל כל השנה מהריגות[20].

השלכת המנורה והכוסיות

כ. אין לזרוק לאשפה מנורה ישנה או כוסיות משומשות דרך

16. ליקוטי מהריי"ח (מנהגי חנוכה).

17. ראה סידור רבי שבתאי.

18. רמז לדבר: מ"ד הנרות (כולל השמשים) עולה כמניין 'דם', ובכלל דבריו להינצל מכל שפיכות דמים, ומכל הבעיות הקשורות לדם, ושלא יצטרכו מנות דם והקזות דם.

19. וכן מנהג קרלין.

20. סידור האריי ז"ל (סידור רבי שבתאי - כוונת חנוכה).

בזיון, אלא יש לעוטפם בשקית ולהניחם בפח או במקום שלא משתמשים בו[21].

סיום ימי החנוכה

כא. "שמעתי שיש חסידים ואנשי מעשה המסיימים מצוה, כסוכה, ד' מינים, חנוכה, מגילה, מנשקים אותה ואומרים: 'הדרן עלך מצוה פלונית והדרך עלן...'"[22].

21. כדין תשמישי מצוה, כמבואר ברמ"א (סכ"א ס"א). וכ"פ הגריי"ש אלישיב (אשרי האיש פל"ד אי"ז). ראה הליכות מועד (פי"ו ס"ז) שיכניסם לתוך שקית חזקה.

22. וזה הנוסח המלא שבאמירתו הם נפרדים מימי החנוכה: 'הדרן עלך חנוכה והדרך עלן, דעתן עלך חנוכה ודעתך עלן, לא תתנשי מינן ולא נתנשי מינך, לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי'. תהלה לדוד.

פרק סח

טבע; נס

א. כלפי חוץ נראה העולם כדבר טבעי, הרים, ימים, עצים, אנשים, ועל האדם מוטל לגלות את ה׳ בבריאה, ולראות איך ה׳ מנהיג כל דבר ודבר בבריאה בהשגחה פרטית[1].

ב. כל הכוחות הנראים בעולם ככוחות טבעיים - מצד עצמם אין להם כח לעשות מאומה, אלא הכל נעשה בהשגחה עליונה[2].

ג. הסיבה שמים נשפכים - אינה מפני חוק טבע שנקרא כח המשיכה, אלא מפני שכך רוצה בורא עולם שהמים ילכו למקום נמוך, וברצות ה׳ - המים יעצרו במקומם ולא ימשיכו לזרום למקום נמוך[3].

ד. רבים סוברים בטעות כי ה׳ ברא את העולם ומסר אותו בידי חוקי הטבע, ולפעמים הוא עושה נס נגד חוקי הטבע.

---

1. כה כתב החכם צבי (סימן יח): ״צריך לדעת ששם ׳טבע׳ הוא מהמצאת האחרונים מזמן ארבע או חמש מאות שנה סמוך לזמנינו, מאחר שאינו מצוי בדברי חכמינו הקדמונים ז״ל... האלהים והטבע הכל אחד (ערכה של התיבה ׳אלהים׳ = 86, שווה לערכה של התיבה ׳הטבע׳ = 86). דעה זו היא ישרה, חסידה וקדושה, ואשר לא יאמינו בה הם ׳קראים׳ ו׳אפיקורסים׳״.
2. ראה להלן.
3. כמו שהיה במימי הירדן שהמים נעמדו במקומם ולא המשיכו לזרום למקום נמוך.

זו טעות. הנכון הוא, שה׳ מנהיג את העולם כל רגע מחדש, ואין לחוקי הטבע שום משמעות ברגע הבא. ה׳ בורא כל רגע ורגע את השמש מחדש יש מאין, ו׳מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית׳[4].

ה. הדבק באמונה - חי בתחושה שהקב״ה מחיה אותו ואת כל הבריאה ברגע זה ממש, וממילא הכל יכול להשתנות מיידית[5].

ו. חנניה משאל ועזריה ניצלו מכבשן האש משום שידעו בבירור מוחשי ומוחלט שה׳ יכול להפוך בין רגע את האש למים, ומשום כך בעת שהושלכו לכבשן האש הם הרגישו שלווים ורגועים[6].

---

4. וז״ל המכתב מאליהו (ח״א עמ׳ 178): ׳אבל האמת היא כי אין בין נס והטבע כלום... ולפי זה הטבע איננו במציאות כלל, אלא הוא רק כאחיזת עיניים, שיהיה לאדם מקום לטעות וגם לבחור באמת׳. בקדושת לוי (תחילת בראשית) מובא: ״הכלל, שהבורא ברוך הוא ברא הכל והוא הכל, והשפעתו אינה נפסקת לעולם, כי בכל רגע משפיע שפע לברואיו, ולכל העולמות, ולכל ההיכלות, ולכל המלאכים, ולכל חיות הקודש, ולכן אנו אומרים: ״יוצר אור ובורא חושך׳, ולא: ״יצר אור ובורא חושך׳, רק ״יוצר׳ בלשון הווה, כי בכל רגע הוא יוצר, שבכל רגע הוא משפיע חיות לכל חי, והכל מאיתו יתברך״.
5. דברי אמונה.
6. כה כתב השפת אמת (ברעזאן) בשם הרה״ק מסרעליסק: ׳מי שמאמין שהבורא יתי׳ ברא שהמים יכבו את האש - אין זו אמונה שלימה. רק החיוב לידע ולהאמין שבכל עת ורגע נותן הקב״ה כח השגחתו בכל מיני מים הנמצאים בעולם, שיהיה להם כח הטבע לכבות האש, ובלא זה

הליכות והנהגות

ז. המבט הנכון על כל מה שמתחולל בעולם: הטבע אינו פועל מאומה, לא מעצמו ולא על ידי ה', אלא רק רצון ה' בלבד הוא הפועל בעולם, והטבע משמש כסות למעשיו של ה'[7].

ח. מי שחושב שה' מסר את הנהגת העולם לשליח הנקרא 'טבע' – הרי הוא כמודה בעבודה זרה ועובר על 'ולא יהיה לך אלהים אחרים על פני'[8].

ט. ה' בכוונה ברא את העולם באופן נעלם, בהסתר פנים, כאילו הטבע שולט בעולם. כביכול, נראה, שמי שמבצע

לא היו המים מכבין האש אף שהם מים. וזה שאנו מברכין כל הברכות בלשון הווה ('בורא', 'עושה'), שתמיד בורא ועושה ומקיים כל מעשי שמים וארץ; אף שכל המעשים נבראו ונגמרו בששת ימי בראשית, עם כל זה, בכל עת ורגע הוא בורא אותם בסוד 'המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית'".

7. הגר"א דסלר. הו"ד בחובת האדם בעולמו (בריאות עמ' 51). דוגמא לדבר: לנו נדמה שהשמש מחממת ומאירה, אך האמת היא שרצון ה' הוא זה שמאיר ומחמם, ואילו השמש משמשת רק ככסות לרצון ה' (שם).

8. "אלא יאמין שהקב"ה בעצמו ובכבודו משגיח בכל העולמות, ואין לשום נברא כח לעשות דבר בלתי רצונו... וכן אמר הכתוב: 'אין עוד מלבדו', כלומר: מה שהעיניים הבשריים רואים לכאורה איזה 'עוד' דבר להנהגה האלקית, דהיינו הטבע, תדע כי זה 'אין', אין בזה שום דבר עצמי ח"ו, רק הכל בשמים ממעל... 'אין עוד מלבדו', הוא המנהיג, הוא הכל ואפס זולתו, אין ואפס ממש". הגר"א לאפיאן (לב אליהו ח"א הטבע ולמעלה מן הטבע).

פעולה מסויימת – יקבל תוצאה צפויה באופן טבעי, גם מבלי שה' יעזור בתהליך, אך בעל בטחון – לא טועה. הוא יודע מה הסיבה האמיתית לתהליך[9].

י. ה' מסתיר את עצמו בבריאה כדי לא לבטל את הבחירה של האדם, אך תפקידו של האדם הוא: לגלות את ה' בבריאה, להבין שכל דבר שקורה – לא נעשה אוטומטית, אלא זה רצון ה' שמתחדש באותו רגע[10].

יא. בעל בטחון אמיתי יודע בבירור שלא הלחם הוא המזין את האדם, אלא רצון ה' הוא זה שמשביע את האדם, ואילו הלחם נברא רק כדי להסתיר את הנס[11].

יב. יש לזכור כי ביכולתו של ה' יתברך לשנות את הטבעים ולהחליף את המזל בין רגע, ואין לה' מעצור מלהושיע ברב או במעט, וגם כי צרה קרובה – ישועתו עוד יותר קרובה, כי בורא עולם כל יכול[12].

---

9. בית הלוי (פרשת מקץ): 'בכל דבר שבעולם יש סיבה ומסובב, וכמו אחד שקנה סחורה והרויח סך גדול בזה, ולפי שכל האנושי קניית הסחורה היה הסיבה שנסתבב מזה שהרויח סך ממון. אבל באמת הוא טעות, דלא הסיבה גרמה לו הריוח, רק מן השמים נגזר עליו שירויח, ועל כן נסתבב שיקנה סחורה זו. נמצא הריוח הוא הסיבה, וקניית הסחורה הוא המסובב, כדי שעל ידה יהיה התכלית הנרצה'.

10. מכתב מאליהו (שם).

11. רבנו בחיי (פרשת עקב עה"פ 'כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם').

12. רבי שלמה וולבה (עלי שור עמ' רנח). הגר"י לוינשטיין שואל בספרו אור יחזקאל: מדוע היתה תביעה על שרה שצחקה, וכי היא היתה אמורה

יג. יש לשאוף לחיות באופן תמידי את ה׳מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק׳, אין ׳טבע׳ ו׳שינוי טבע׳, אלא יש רק רצון ה׳ שמזרים כח בבריאה בכל רגע מחדש, והכל נפעל אך ורק לפי רצונו[13].

יד. הואיל וכל רגע ורגע נחשב לבריאה חדשה, נמצא כי הרגע החולף אינו מחייב שיהיה כך ברגע הבא[14].

טו. אדם שהגיע לדרגה שאינו רואה הבדל בין נס לטבע (׳מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק׳) – מותר לו לבקש מה׳ שיושיעו בלי שום פעולה טבעית כלל, ׳אבל לא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול׳[15].

טז. מי שזקוק לנס כדי להיוושע – לא יבקש מה׳ שיעשה לו נס, ׳אלא יקבע במחשבתו שאין זה בדרך נס, רק בחפץ הבורא תלוי הכל, שהוא בעל היכולות׳[16].

להאמין שהיא יכולה ללדת בלי רחם, ובגיל כזה מבוגרת? מכאן רואים עד כמה צריכה להיות אמונתנו מגעת, שכיון שהכל נתון ביד הבורא יתברך, וביד הקב״ה אין שום מניעה לעשות את כל אשר יחפוץ, וכי להי׳ יש הבדל בין לידה עם רחם ללידה בלי רחם, בין נערה לזקנה? והלא ה׳ מנהיג את העולם כל רגע מחדש. חובת האדם בעולמו (אמונה עמ׳ 66).

13. שם.

14. והמחלה שהיתה לפני רגע אינה קשורה לרגע הבא.

15. תשובות והנהגות (חו״מ סימן תפא).

16. ׳ואם כך מחזיק בטחונו ואמונתו בה׳ יתברך ב״ה, כשהוא נצרך לשום דבר, יהיה מה שיהיה, אזי עושין לו ומסייעין לו, רק שצריך הבעל נס

כיצד ניתן לזכות להנהגה על טבעית

יז. לעולם אין הבורא יתברך עושה נס על טבעי אלא למי שבוטח בו בכל לבו[17].

יח. הסיבה היחידה לכל הנסים העל טבעיים שאירעו לאבותינו בימי משה – היא: האמונה והבטחון של בני ישראל[18].

יט. אדם שמאמין באמת כי אצל ה׳ לא שייך כלל ׳טבע׳ ו׳שלא כדרך הטבע׳, כי כל יכול הוא, כך ינהגו עמו משמים[19].

כ. כשאדם רואה את העולם מתנהג על פי סיבה ומסובב, על פי דרך הטבע, וכאילו לא ניתן לשנות מאומה מסדרי הטבע, והינו גובר בשכלו על תפיסה זו ואומר לעצמו שאין **הכרח לבורא לנהוג לפי סדר זה – ׳אזי ינהיגו אותו על פי דרכי בטחונו, ואפילו נזק שלפי חוקי הטבע היה צריך להגיע אליו – לא יגיעהו׳[20].**

שלא יהיה מכיר בניסו, ולא יחשוב בדעתו זה לנס בשינוי הטבע, רק שהוא דרך הטבע, שהקב״ה יכול לעשות נס וכו׳, ולא יהיה הפרש אצלו בין נס לטבע, ואז השי״ת עושה לו נס׳. קדושת לוי (פרשת בשלח). בדברי דוד מובא בדומה לזה: ״צריך כל אדם להיות אמונתו גדולה, שאין שייכות כלל אצל הקב״ה ׳שלא כדרך הטבע׳, וממילא נעשה אצלו לכדרך הטבע, ויוכל להיוושע בנקל״.

17. מלבי״ם (בביאור הפסוק ׳וירא יעקב מאוד ויצר לו׳); פנים יפות (בביאור הפסוק ׳הצילני נא מיד אחי מיד עשו׳).

18. בשם הסבא מקלם.

19. שיח חסידים (ח״א עמ׳ נח).

20. רבי ישראל אליהו וינטרוב בפירושו לנפש החיים.

כא. מי שחי בהרגשה שאין כל הבדל בין טבע לנס, שוב אין יותר ענין של 'הסתר פנים' כלפיו, ובשעת הצורך ישנו עבורו את סדרי הטבע ויחוללו עבורו נסים גלויים[21].

כב. גבולות וממדי הטבע מתרחבים ומתכווצים בהתאם למידת בטחונו של כל אדם. ככל שבטחונו בה' חזק יותר - כך יוגדלו ויורחבו ממדי הטבע עבורו.

לבוטח השלם - ה' הרחיב את גבולות הטבע שיכילו גם ישועות חריגות[22].

כג. אדם שאינו בוטח בה' בלבד, אלא מסתמך גם על הטבע או על גורמים שונים מלבד ה' - מידה כנגד מידה גם ה' **יעזוב אותו למקרי הטבע ויסתיר פניו ממנו[23].**

---

21. ומה שהוזהרנו לא לסמוך על הנס, הכוונה למי שעדיין לא הגיע למדרגה זו.

22. רבי דוד משה מטשורטקוב (כי אתה עמדי שידוכים ח"ב עקס"א): 'כל יהודי שמאמין באמונה מוצקה שאצל הקב"ה לא שייך כלל טבע ושלא כדרך הטבע, כי כל יכול הוא, כך מתנהגים עמו אף משמים, וכל ישועה מחוץ לדרך הטבע הופכת לגביו להיות דרך הטבע ממש'.

23. חובה"ל (שער רביעי): 'מי שבוטח בזולת ה' - מסיר האלוקים השגחתו מעליו ומניח אותו ביד מי שבטח עליו'. וז"ל הרמב"ן (איוב לו, ז): 'והרחוק מהאל במחשבתו ומעשיו, ואפילו לא יתחייב מיתה בחטאו אשר חטא, יהיה משולח ונעזב למקרים'. וכיו"ב כתב הרשב"א (שו"ת ח"א סתרנ"ב): 'מי שמאמין בשליטת הכוכבים והמזלות - נופל באמת תחת ממשלתם'.

כד. אדם שמתהלך על פי הטבע - הכשפים יכולים לשלוט עליו. אולם, 'איש אשר בתומו מתהלך את ה' - לא יוכלו הכשפים לשלוט בו ולהרע לו'[24].

---

24. לב אריה (חולין ז).

עם הספר הזה
החנוכה שלך
יהיה הרבה
יותר רוחני

"אותה השפעת רחמים
שהיתה בימים
שנעשה הנס מתחדשת
גם בזמן הזה מידי שנה בשנה
שנות דור ודור"

(חיד"א כיסא דוד תחילת דרוש ה' ומנחת אשר)

נא לא להוציא מבית"ד